

SAARE MAAKONNA ARENGUSTRATEEGIA 2020

Saare Maavalitsus
Kuressaare 2008

Sisukord

I SISSEJUHATUS	3
1. Arengustrateegia koostamise eesmärk	3
2. Arengustrateegia suhe teistesse arengudokumentidesse	3
3. Arengustrateegia oodatav tulemus	4
4. Ülesehitus	5
5. Põhimõisted	6
II MAAKONNA ÜLDISELOOMUSTUS	7
1. Ajalugu ja geograafiline asend	7
2. Rahvastik	8
3. Rahvusvahelised suhted	10
III VALDKONDADE ANALÜÜS	12
1. Haridus	12
2. Kultuur	14
3. Sport	16
4. Tervishoid	17
5. Sotsiaahoolekanne	19
6. Haldus ja trüvalisus	22
7. Ettevõtlus ja tööhõive	24
8. Ühendused	27
9. Energeetika	29
10. Turism	31
11. Loodus ja keskkond	33
IV MAAKONNA ARENGU ANALÜÜS	35
1. Maakonda üldisemalt mõjutavad tegurid	35
2. Maakonna probleemide ja võimaluste kokkuvõte	36
3. Arengueeldused ja eeskujud	37
V STRATEEGIA	39
1. Visioon	39
2. Arengumudel	40
3. Pikaajalised eesmärgid	41
VI EESMÄRGID JA TEGEVUS AASTANI 2013	43
1. Haridus	43
2. Kultuur	45
3. Sport	46
4. Tervishoid	48
5. Sotsiaahoolekanne	49
6. Haldus ja turvalisus	51
7. Ettevõtlus ja tööhõive	52
8. Ühendused	54
9. Energeetika	55
10. Turism	57
11. Loodus ja keskkond	58
VII RAKENDAMINE	61
VIII TEGEVUSKAVA	62

I SISSEJUHATUS

1. Arengustrateegia koostamise eesmärk

Saare maakonna arengustrateegia koostamine algatati 2006. aasta sügisel maavalitsuse eestvõttel. Selle sammu põhjustas vajadus uuendada ja süstematiseerida kehtivaid arengudokumente, samuti vajadus kasutada Euroopa Liiduga ühinemisel tekkinud võimalusi maakonna arengule kaasaaitamisel ja kiirendamisel.

Arengustrateegia koostamise eesmärkidena määratleti:

1. **Maakonna** elanike heaolust, maakonna eripärast ja üldisest arengust lähtuvate **arengusuundade kavandamine aastateks 2008 – 2020**, tegevuskavaga aastani 2013.
2. **Maakonna arengut takistavate tegurite ja praeguste probleemide määratlemine.**
3. **Eesmärkide seadmine edasiseks arenguks.**
4. **Tegevussuundade kavandamine eesmärkide elluviimiseks.** Strateegia tegevuskava määratleb peamised tegevussuunad valdkondade raames ning loetleb peamised tegevused, projektid ja investeeringud tegevussuundade sees. Strateegiasse kirjutatud tegevused on olulised maakonna tasandil, kogu maakonna elanike jaoks. Ainult kitsamaid valdkondi või üksikuid omavalitsusi puudutavad tegevused kirjeldatakse vastavates valdkondlikes või omavalitsuste arengukavades. Samuti täpsustatakse strateegias esindatud tegevuste täpsemaid detaile osaliselt valdkondlikes ja omavalitsuste arengukavades, osaliselt riigiasutuste iga-aastastes tegevusplaanides. Arengustrateegiale ja arengukavadele toetuvad planeeringud, milles kirjeldatakse soovitavaid tulemusi detailselt. Tegevuskava ei välista täiendavaid tegevusi ja projekte, mis toetavad eesmärkide saavutamist. Tegevuskava kuulub strateegia kehtivuse vältel regulaarsele hindamisele ja uuendamisele.
5. **Organisatsiooniliste tegevuste kavandamine** kindlustamaks arengustrateegia elluviimist ja uuendamist, laiemalt maakonna edasist sihipärast arendamist.
6. **Koostöö korraldamine maakonna arengu eest seisvate huvirühmade vahel.** Eesmärkide ja tegevuste määratlemisest on osa võtnud erinevate huvirühmade esindajad, kes ka nende elluviimisel teevad koostööd.

2. Arengustrateegia suhe teistesse arengudokumentidesse

Arengustrateegia moodustab raami Saare maakonnas kavandatava arendustegevuse jaoks, hõlmates peamisi suundumusi, mis haaravad maakonda tervikuna või olulist osa sellest. Maakonda vaadeldakse strateegias kogumina ühel territooriumil elavatest inimestest ja nende erinevatest huvidest. Ühiste eesmärkide ja ühistöö eelduseks on, et inimeste ja organisatsioonide huvid on võimalik ja vajalik teatud piirini kooskõlastada, suurendades sedakaudu võimalusi edukaks arenguks. Saare maakonda võib vaadelda tervikuna suhetes teiste Eesti ja maailma piirkondadega, samuti osaliselt suhetes Eesti riigivõimuga. Maakonna arengustrateegia ei saa püstitada riiklike arengukavadega võrreldes vastanduvaid eesmärke, küll aga mõjutada riiklikku poliitikat ja selle elluviimist maakonnas. Seepärast on strateegia koostamisel silmas peetud riiklikke arengudokumente, eelkõige “Eesti regionaalarengu strateegiat” ja “Riiklikku struktuurivahendite kasutamise strateegiat 2007-2013” koos valdkondlike rakenduskavadega, samuti “Eesti maaelu arengustrateegiat 2007 – 2013” ja “Eesti kalanduse strateegiat 2007 - 2013”. Strateegias käsitletud valdkondade puhul on arvesse võetud vastavaid valdkondlikke riiklikke ja ka Euroopa Liidu arengukavasid.

Üldiste põhimõtete koostamisel on toetunud strateegiale “Säästev Eesti 21”.

Maakonna arengustrateegiast eraldi seisavad maakonna valdkondlikud arengukavad, millest osa on kehtivad, osa valmivad paralleelselt koos maakonna strateegiaga või hiljem. Strateegiasse on võetud valdkondlikest arengukavadest maakonna seisukohalt olulisem osa, jättes spetsiifilisemad küsimused ja väiksemamahulised tegevused arengukavades määratlema. Samas toetavad need arengukavad maakonna mõttes strateegiliste eesmärkide saavutamist.

Maakonna kohalike omavalitsuste arengukavad puudutavad spetsiifilisemalt oma territooriumil toimuvaid arenguid. Kuna maakonna arengustrateegia koostamisse on kaasatud ka kohalike omavalitsuste esindajad, siis on oodatav mõju kahepoolne – erinevate institutsioonide ja inimeste koostöö kõikide ühes piirkonnas kehtivate arengudokumentide positiivsete eesmärkide saavutamiseks ja vajadusel eesmärkide ja tegevuste korrigeerimiseks.

3. Arengustrateegia koostamise oodatav tulemus

-   Maakonna eripära, tulevikuvisioni, probleemide ja eelduste teadvustamine erinevatele sihtrühmadele läbi otsustusprotsessi, koostöö, informeerimise ja tagasiside.
-   Ressursside koondamine ja suunamine ühiste eesmärkide saavutamiseks.
-   Ühishuvide väljaselgitamine, erinevate organisatsioonide koostöö allikas, otsustusalus.
-   Alus avaliku sektori organisatsioonide ja omavalitsuste tööplaanide ja arengukavade koostamisele.
-   Arengusuundade tervikpilt, mida saab pidevalt täiustada.
-   Alus EL fondide ja teiste rahastamisallikate taotluste koostamisele nii avalikus kui erasektoris.
-   Sisend maakonnaplaneeringu ja selle osa- või temaatiliste planeeringute jaoks.

4. Ülesehitus

Arengustrateegia dokument koosneb 3 põhilisest osast:

- Olukorra analüüs (jaotused II – IV).
- Arengustrateegia (jaotused V – VI).
- Rakendusplaan (jaotus VII, Lisad 1 ja 2).

Neist keskne on arengustrateegia, kus eristatakse 3 tasandit:

1. **Strateegiline tasand** (arenguvision, arengumudel, strateegilised eesmärgid). Tasand formuleeritakse kogu strateegia perspektiivis aastani 2020.
2. **Valdkondlike eesmärkide ja tegevussuundade tasand**, aastani 2013.
3. **Tegevuste tasand** - konkreetsemad suuremad või strateegia eesmärkide saavutamiseks olulisemad tegevused ja projektid meetmete raames, koos tähtaja, vastutaja ja vajaliku ressursi kirjeldusega (koostatud arengustrateegia põhidokumendi lisana).

Täpsemad **eesmärgid, tegevussuunad ja tegevused** on formuleeritud kitsamate valdkondade lõikes vastavate töörühmade poolt:

- **haridus**, töörühma juht Raivo Peeters, MV haridus- ja kultuuriosakonna juhataja;
- **kultuur**, töörühma juht Valve Heiberg, MV haridus- ja kultuuriosakonna juhataja asetäitja;
- **sport**, töörühma juht Mati Mäetalu, MV haridus- ja kultuuriosakonna peaspetsialist;
- **tervishoid**, töörühma juht Madis Allik, MV tervishoiu ja sotsiaalhoolekande osakonna juhataja;
- **sotsiaalhoolekanne**, töörühma juht Lea Pool, MV tervishoiu ja sotsiaalhoolekande osakonna juhataja asetäitja;
- **haldus ja turvalisus**, töörühma juht Andrus Lulla, maasekretär;
- **ettevõtlus ja tööhõive**, töörühma juht Marek Lepamets, Saaremaa Ettevõtluse Edendamise Sihtasutuse juhataja;
- **ühendused**, töörühma juht Olev Tõru, MV majandusosakonna juhataja asetäitja;
- **energeetika**, töörühma juht Olev Tõru, MV majandusosakonna juhataja asetäitja;
- **turism**, töörühma juht Erika Thalheim, Saaremaa Omavalitsuste Liidu nõunik;
- **loodus ja keskkond**, töörühma juht Tõnu Talvi, Riikliku Looduskaitsekeskuse Saare regiooni direktor.

Arengustrateegia koostamise juhtrühma esimees oli Tarmo Pikner, MV arengu- ja planeeringuosakonna juhataja. Strateegia koostamist konsulteeris Aado Altmets, OÜ A ja H Ettevõtmised.

Strateegia laiemate ja kitsamate valdkondade jaotus on kujundatud Eestis arengudokumentide ja seaduste koostamise juures kasutatavast praktikast ning strateegiat koostava töörühma praktilistest kaalutlustest ja eeltööde tulemustest. Sellise tingliku jaotuse puhul on jälgitud, et strateegia mõttes piisavalt oleks arvesse võetud mõistes "keskkond" sisalduvaid laiemaid aspekte (looduskeskkond – tehiskeskkond, füüsiline keskkond – sotsiaalne keskkond, kontseptuaalne keskkond – kultuurikeskkond).

Töö käigus peeti silmas, et strateegia jaotuste alusel oleks kaetud Eestis ja Euroopa Liidu poliitikates esindatud Saare maakonna jaoks olulised teemad, võimaldamaks strateegial edaspidi täita oma ülesannet üldistest arengutest maakonna jaoks võimalikult olulise esile toomiseks.

5. Põhimõisted

- **Arengukava** – kokku lepitud eesmärkide ja tegevuste kogum, saavutamaks eesmärke keskpikas plaanis (3 – 7 aastat).
- **Arengustrateegia** - põhimõtted ja tegevuskava pikaajalise arengu eesmärkide saavutamiseks.
- **Eesmärk** – konkreetset tulemust (seisundid) strateegiliste eesmärkide saavutamise teel.
- **Elukeskkond** – inimese psühholoogiline, füüsiline ja looduskeskkond.
- **Indikaator** – kvalitatiivne või kvantitatiivne mõõdik, millega hinnatakse eesmärkide täitmist.
- **Klaster** - koostöövõrk kindla (majandus)tegevusvaldkonna väärtusahela arendamiseks piirkonnas, ühendades era- ja riikliku sektori huvid ja võimalused ning kasutades piirkonna võimalusi.
- **Pikaajalised (strateegilised) eesmärgid** – visioonist lähtuv soovitud seisundi kirjeldus, milleni tahetakse jõuda strateegia lõpptähtajaks. Strateegilised eesmärgid annavad suuna konkreetsete eesmärkide püstitamiseks ja tegevussuundade valimiseks.
- **Projekt** – ressursiliselt (aeg, raha) kindlaks määratud toimingute kogum kindla tulemuse saavutamiseks.
- **Saaremaa** – nii saar geograafilises mõistes kui ka maakond administratiivses mõistes (näit. Eesti maakonnad: Läänemaa, Pärnumaa, Saaremaa jne).
- **SWOT-analüüs** – meetod valdkonna, organisatsiooni, olukorra vms analüüsiks (sisemised tugevused ja nõrkused, välised võimalused ja ohud). Arengudokumentides kasutatakse soovitava olukorra saavutamiseks vajaliku tegevuskava alusena.
- **Säästev areng** - praegusi vajadusi rahuldav areng, mis ei sea ohtu tulevaste põlvkondade võimalusi oma vajaduste rahuldamiseks.
- **Tegevus** – toiming või toimingute kogum (programm, projekt, investeering), mis on iseloomustatav taotletava tulemuse ja teostajate kaudu.
- **Tegevuskava** – loend konkreetsetest tegevustest ja projektidest, mida on vaja täita püstitatud eesmärkide saavutamiseks. Tegevuskavas määratletakse oodatavad tulemused, vajalikud ressursid, tähtajad ja vastutajad.
- **Tegevussuund** – tegevuste kogum konkreetse probleemi lahendamiseks või võimaluse kasutamiseks.
- **Visioon** – soovitud tulevikupilt, mille poole püüeldakse strateegia määratud käitumise ja tegevustega.

II MAAKONNA ÜLDISELOOMUSTUS

1. Ajalugu ja geograafiline asend

Ehkki vanimad jäljed inimestest Saaremaal pärinevad VI aastatuhandest e. Kr., on saarlaste sügavam mõju ümbruskonnale üles tähendatud viikingiajast. Skandinaavia allikad tunnevad piirkonda Eysysla'na (hilisemates kirjatükkides latiniseeritult Osilia), mis tõlkes tähendabki Saaremaad. Vanemate teadete järgi otsustades oli tegu Eesti ühe silmapaistvama maakonnaga nii jõukuselt, elanike arvult, ühiskondlikult arengult kui ka rahvusvahelise tegevuse haardelt. Saarlased olid silmapaistvad meresõitjad, kaupmehed ja sõdijad, suuresti kelle kaudu toimus kogu Eestisse kaupade ja kultuurinähtuste sissetoomine lääne- ja lõunapoolsest Euroopast. Saaremaal oli välja kujunenud praegusaegsega võrreldav asustus - enamik praegusi asulaid on teada juba sakslaste vallutuse järgsest ajast.

Muistse vabadusvõitluse ajal oli Saaremaa eestlaste juhtivaid maakondi, üks vallutajate vastase poliitilise ja sõjategevuse initsiaatoreid, mis alistus vastastele viimasena. Saaremaa teatav autonoomia säilis Jüriöö ülestõusuni 1343 - 1345. Vabadusvõitluse järgselt jagati maa Saare-Lääne piiskopkonna ja Liivi ordu vahel. Suuresti muinasaegsete kihelkondade põhjal kujunesid hilisema haldusjaotuse aluseks olevad kirikukihelkonnad (kokku 12). Tähtsaimaks keskuseks sai piiskopiresidentsi juurde kasvanud Kuressaare linn (sks k Arensburg).

Liivi ordu ja Saare-Lääne piiskopi võimu kasvades, hiljem sõdade tulemusena erinevate võõraste võimude alla kuuludes (1559 - 1645 Taani, 1645 - 1710 Rootsi, 1710 - 1917 Vene, 1917 - 1918 Saksa) saarlaste iseotsustusvõimalused vähenesid muude eestlastega sarnaseks. Peamiseks teguriks oli eestlaste järkjärguline pärisorjastamine, mis sai leevendust alles 19. sajandil ning mõjutas otseselt inimeste elu ja võimalusi kuni Eesti Vabariigi tekkeni. Saaremaa arengule andsid tugeva tagasilöögi 1700. a. alanud Põhjasõda ja sellega kaasnenud katk- näiteks linnakodanikest jäi ellu vaid kümnekond, kogu maakonna sõjaeelse elanike arvu taastamiseks kulus üle poole sajandi. Siiski oli Saaremaa juba 18. sajandi lõpus Eesti piirkondadest üks enim arenenuid. Järkjärgult on suuremate võimu-, kaubandus- ja kultuurikeskuste kujunemine Mandri-Eestis surunud Saaremaad järjest tagaplaanile.

Saarlaste kultuuri omapära on suuresti mõjutanud saarelisus, mis tasakaalustas Mandri-Eestist ja Läänemere äärsetest maadest kohale jõudvaid mõjutusi kohapeal väljakujunenud kultuuri ja eluviisidega. Erinevalt muinasajast on saarte näol tegemist suhteliselt konservatiivse piirkonnaga, kus on säilinud palju esivanemate pärandit, sealhulgas murdekeelt. Oma osa oli selles ka saarlaste tegevusalade piiramisel peamiselt põllunduse ja kalandusega, millele muu majandus oli vaid kõrvaseks.

Eesti Vabariigi loomine ja 1920ndate aastate alguse maareform, samuti kui vabariigi taastamine ja 1990ndatel aastate omandireform löid võimalused saarlaste oma võimaluste mitmekülgsemaks ärakasutamiseks ja edu saavutamiseks. Vahepealne nõukogude võimu periood (aastad 1940 – 41, 1944 – 1991), kui saared olid N. Liidu piiritsoon, põhjustas taas isoleerituse ja majandustegevuse ühekülgse suurenemist, ehkki mitte nii drastiliselt kui varasematel sajanditel. Teisalt on tänu

kultuuri- ja majandustegevuse konservatiivsusele enne vabariigi iseseisvusperioodi ja nõukogude ajal saarlastele lisandunud uuema aja seisukohalt oluline pärandiline ressurss.

Tähtsamate Saaremaa identiteedi seisukohast oluliste ajalooliste objektidena tuleb nimetada Kaarma, Muhu, Põide ja Valjala maalinna, Asva kindlustatud asulat, Kuressaare ja Maasilinna linnust, Valjala, Kaarma, Karja, Muhu, Põide, Püha, Kihelkonna keskaegset kirikut, Ruhnu puitkirikut, Saaremaa ja Muhu tuulikuid, talurahvamuuseumi, kiviaedu, Kuressaare vanalinna.

Praegusaja Saare maakond paikneb Läänemere idaosas asuvatel saartel, moodustades Eesti läänepoolseima maakonna, mille keskuseks on Kuressaare linn. Kogu maakonna pindala, 2922 km², moodustub põhiosas järgmistest asustatud saartest: Saaremaa (2673 km²), Muhumaa (206 km²), Ruhnu (11,4 km²), Abruksa (10,6 km²), Vilsandi (8,9 km²), Kõinastu (2,6 km²). Lisaks loendatakse 1200 km pikkuse rannajoone läheduses vähemalt 500 väiksemat saart ja laidu. Saaremaa ja Muhumaa on ühendatud 1896.a. valminud Väikese Väina tammi kaudu. Maakonda eraldab Eesti mandriosast Suur Väin, Hiiumaast (Hiiuma maakond) Soela väin ja Kuramaast (Läti Vabariik) Irbe väin.

Arvestades Saare maakonna asendit, on ühenduste olemasolu üks kriitilisemaid tegureid püsiva ja pöördumatu arengu tagamisel ning seega üheks olulisemaks strateegia teemaks.

Saaremaad iseloomustab unikaalne loodus, mida on kujundanud mere, maa ja inimeste koostoime, aga ka vastasseis. Maakonna saarte kohati puutumata loodus on saarlaste elukvaliteedi ja turismi oluline eeldus ning sellega üks põhiväärtusi. Tähtsamatest loodusobjektidest olgu nimetatud Kaali meteoriidikraater, Viidumäe looduskaitseala, Vilsandi rahvuspark, Panga, Üügu ja Ohessaare pangad. Euroopa mastaabis on maakonnas palju unikaalseid looduskooslusi, sh loopealsed, puisniidud, roostikud, salu-lehtmetsad ja tammikud.

2. Rahvastik

Üheks olulisimaks muutujaks, mis määrab Saare maakonna arengu, on rahvastiku arv ja vanuseline struktuur. Sellest sõltub otseselt avaliku ja erasektori poolt maakonna elanikele pakutavate teenuste maht, mitmete infrastruktuuride arendamise vajadus (sh transport mandrile ja teistesse riikidesse, andmeside maht, elektrienergia, veevarustuse, puhastusseadmete jne vajadus, suutlikkus pakkuda turismiteenuseid jpm). Rahvastiku muutumine sõltub ühelt poolt loomulikust iibest (sündide ja surmade vahe maakonna elanike seas), teiselt poolt sisse- ja väljarändest. Mõlemad tegurid on seoses Eesti üldise sotsiaalse ja majandusliku keskkonnaga (üldine iive, regionaalpoliitika, elatusaseme erinevused regiooniti). Mõningal määral on rahvastikuprotsessid mõjutatavad kohaliku tegevuse ja arengu kaudu. Otsesest mõjutavat seost viimastel aastatel Eestis rakendatud rahvastikupoliitika ja sündivuse tõusu vahel ei ole veel võimalik esile tuua. Majandusliku ja sotsiaalse keskkonna parandamine on süiski kindlasti toeks positiivsetele demograafilistele tendentsidele (ehk siis vähemalt kaudne seos on olemas).

Viimaste aastate põhiliseks tendentsiks on rahvastiku arvu vähenemine negatiivse sündide ja surmade vahekorra, samuti negatiivse sisse- ja väljarände suhte tõttu.

Tabel: Saaremaa rahvaarv ja vanuseline koosseis 2002 - 2007

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Rahvaarv, 1. jaanuar	35746	35584	35356	35208	35076	34978
Mehed	16744	16675	16575	16531	16476	16415
Naised	19002	18909	18781	18677	18600	18563
0–14-aastased	6894	6541	6181	5824	5505	5311
%	19.29	18.38	17.48	16.54	15.69	15.18
15–64-aastased	22852	23003	23088	23229	23361	23322
%	63.93	64.64	65.30	65.98	66.60	66.68
65-aastased ja vanemad	5999	6039	6086	6154	6209	6344
%	16.78	16.97	17.21	17.48	17.70	18.14
Vanus teadmata	1	1	1	1	1	1
%	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Loomulik iive	-126	-164	-235	-155	-140	-109

Allikas: Statistikaamet

Tabel kajastab kahte tendentsi Saare maakonna rahvastiku arengus:

- 1.negatiivset loomulikku iivet (sündide-surmade suhe) aastatel 2002 – 2006 ja sellest tulenevat maakonna rahvaarvu vähenemist, ning
- 2.rahvastiku vananemist – suureneb üle 65-aastaste osakaal rahvastikus.

Kõrvuti negatiivse iibega jätkub Saare maakonna rahvaarvu vähenemine väljarände tõttu teistesse piirkondadesse. Viimase kahe aasta jooksul on tendentsiks negatiivse loomuliku iibe vähenemine, seda kogu Eestis. Siiski on loomulik iive positiivseks pöördunud vaid mõnes suuremas keskses. Perspektiivis ei ennusta demograafid Eestile läbivalt positiivset loomulikku iivet. Seniste rahvastikutendentside jätkumisel on maakonna prognoositav rahvaarv 2020. aastal ca 30 000 (Maavalitsuse perekonnaseisuosakonna andmetel).

Lisaks on maakonna rahvastikutendentsina oluline esile tuua siseränne maapiirkondadest Kuressaarde. Maakonna rahvaarvu kahanedes jääb Kuressaare elanike arv esialgu peaaegu muutumata.

Lähtudes nendest andmetest on Saare maakonna arengustrateegia üheks peamiseks ülesandeks leida vastused, kuidas reageerida rahvastikutendentsidele – neid protsesse pidurdades või ära kasutades.

3. Rahvusvahelised suhted

Rahvusvahelisi suhteid käsitletakse kui üht abinõu maakonna ja kogu Läänemere regiooni arengu edendamisel. Tänu soodsale asendile ja saarlaste loomupärasele uudishimule väljaspool toimuva suhtes on loomulik käsitleda Saaremaad ühe Läänemere regioonina. See tähendab nii rahvusvaheliste organisatsioonide töös osalemise vajadust kui ka riikliku regionaalpoliitika elluviimisel oma poolse kaasrahastamise võimaldamist.

Esimene suurem kogemus rahvusvahelises suhtlemises saadi 1989. aastal korraldatud Esimeste Saarlaste Ülemaailmsete Päevadega. Aktiivne välissuhtlemine jätkus koostöölepete sõlmimisega Ölandi ja Gotlandi saartega Rootsist 1989. a. ning edaspidi teiste Läänemere piirkondadega.

Käesolevaks ajaks on Saare Maakonna välissuhtluses välja kujunenud järgmised põhilised valdkonnad:

1. Kahepoolsed suhted naaberriikide regioonidega. Püsisuhted ja koostöölepingud on sõlmitud mitmete Soome, Rootsi, Taani, Norra, Läti ja Leedu piirkondadega. Kõigil maakonna omavalitsustel on olemas konkreetset koostöölepped naaberriikide omavalitsustega.
2. Läänemere saarte koostöö organisatsiooni B7 raames alates 1989. aastast. Seitse suurimat Läänemere saart on moodustanud ühisprogrammi ja tegevuskava põhjal toimiva koostöövõrgustiku sarnaste probleemide lahendamiseks ja ühisürituste läbiviimiseks.
3. Rahvusvaheline Läänemere regionaalne partnerluskeskus Euromaja (Eurohouse) ühisprojektide elluviimiseks, kuhu kuuluvad Eesti, Soome ja Rootsi piirkonnad.
4. Koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega. 1996. aastast on Saaremaa EL liikmesriikide mereliste regioonide poolt asutatud Euroopa Mereliste Äärealade Organisatsiooni (CPMR) liige. See on foorum, mille kaudu saavad Euroopa keskustest eemal asuvad merelised regioonid kaitsta oma erilisi huve Euroopa Liidu kontekstis. 1991. aastast kuulub Saaremaa Ülemaailmsete Saarte Mängude Organisatsiooni ja on osalenud kõigil saarte mängudel. Kontakte on loodud Euroopa Piiriregioonide Organisatsiooniga (AEBR), Euroopa Regioonide Assamblee (AER), Euroopa Liidu Regioonide Komitee (CoR), Rahvusvahelise Saarte Teadusnõukoguga (INSULA) jt institutsioonidega.
5. Euroopa Liidu programmides osalemine. Saare maakond on osalenud alates 1994. aastast paljudes Euroopa Liidu erinevate programmide poolt rahastatavates projektides. Jätkuvalt on aktuaalne Euroopa Liidu alase teavitustöö korraldamine maakonnas.

Lähiaastail saab oluliseks projektipõhiseks arendustegevuse mootoriks Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika aastateks 2007-2013. See on EL regionaalpoliitikat ellu viiv meetmestik, mis on varasemate poliitikatega võrreldes muutunud loogilisemaks, läbipaistvamaks ja arusaadavamaks. Ühtekuuluvuspoliitika keskendub EL majanduskasvu ja tööhõive edendamise strateegias (Lissaboni strateegia) tulenevatele kategooriatele. Selle peamised prioriteedid on teadusuuringud ja tehnoloogia areng, innovaatika ja ettevõtetus, infoühiskond, transport, energeetika ja keskkonnakaitse. Sealjuures on oluline investeerimine inimkapitali ja inimeste parem kohanemine kiiresti muutuva ühiskonnaga. Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007 - 2013 elluviimiseks on ministeriumid koostanud koos partnerite ja Euroopa Komisjoniga kolm rakenduskava: inimressursi, elukeskkonna ja majanduskeskkonna arendamise rakenduskava.

Kuna EL struktuurivahendite kasutamise eesmärgiks on tõsta konkurentsivõimet ja suurendada kasvupotentsiaali nii kohalikul, piirkondlikul kui ka riiklikul tasandil, on seda oluline arvestada ka käesoleva arengustrateegia rakendamisel. Eriti puudutab see Ühtekuuluvuspoliitika kolmandat eesmärki – Euroopa territoriaalset koostööd (teised eesmärgid on lähenemine ja piirkondlik konkurentsivõime). Meie tingimustes tuleb maakonna arendustegevusi rahastades arvestada Euroopa territoriaalse koostöö programmide võimaluste kasutamisega, sh Kesk-Läänemere piiriülese koostöö programmi raames ning eriti selle Saarte ja saarestike allprogrammiga.

Euroopa territoriaalse koostöö eesmärk on suunatud piiriäärsete alade ja regioonidevahelise koostöö elavdamisele, samuti linnade, äärealade ja maapiirkondade koostöö arendamisele. Sealjuures on eesti partnerite omafinantseerimise määraks enamikes programmides vähemalt 15% abikõlblikest kuludest.

III VALDKONDADE ANALÜÜS

1. Haridus

Ülevaade

Saare maakonna hariduse arendamine viimastel aastatel on kulgenud vastavalt 2004. aastal valminud “Saare Maakonna hariduse arengustrateegiale aastani 2013” ja “Saare Maakonna koolivõrgu arengukavale 2004 – 2011”.

Praeguseks on Saare Maakonna koolivõrk välja kujunenud. Enamikus omavalitsustes (va Kuressare linn, Pihtla, Orissaare ja Kaarma vald) tegutseb üks põhikool. 2/3 olemasolevatest koolimajadest on eeskujulikus korras. Seoses laste arvu vähenemisega on mitmed väiksemad põhikoolid ümber kujundatud lasteaed- põhikoolideks. Saare Maakonna koolide õpetuslik tase on hea. Õpilased saavutavad pidevalt häid tulemusi nii üleriigilistel kui ka rahvusvahelistel aineolümpiaadidel ja konkurssidel. Kuressaare linna kaks gümnaasiumi on oma tulemustelt kindlalt Eesti parimate koolide hulgas, olles eeskujuks teistegi maakondade õpetajatele ja koolijuhidele.

Heal tasemel on ka muud koolid. Kuressaare Ametikool on üks Eesti juhtivaid kutseõppeasutusi. Õpetatavate erialade mitmekesisus võimaldab meie noortel omandada kutse oma maakonnas. Kool on populaarne ka teiste maakondade õpilaste hulgas.

Oluline roll haridusvõimaluste viimisel igas vanuses inimeseni, sh täiendkoolitus, on Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasiumil.

Hariduslike erivajadustega õpilastega töötav Kallemäe Kool on läbi tegemas uuendust. 2007. aastal valmis toimetulekuklasside lastele kooli filiaali uus hoone Kuressaare linnas. Põhimaja täielik renoveerimine algab 2008. aastal.

1999. aastal loodud Tallinna Tehnikaülikooli Kuressaare Kolledž on leidnud kindla koha maakonna haridusmaastikul. Kolledži kolmest õppekavast kaks (turismi- ja toitlustuskorraldus ning väikeettevõtlus) on akrediteeritud. Elektroonikute koolitamist alustati 2002. aastal TTÜ bakalaureuse õppekava alusel ning 2007. aasta sügisest mindi üle rakenduskõrghariduse õppekavale. Lähiaastatel on kolledži juurde lisandumas Eesti Mereakadeemia õppegrupid.

2007. aastast töötab maakonnas Mainori Kõrgkooli Kuressaare õppepunkt.

Haridustraditsioonid ja -väärtused on veel hästi säilinud ja seda tuleb hinnata ning ära kasutada. Teiste ressursside arendamine nõuab tegutsemist, milleks annab suuna käesolev arengustrateegia.

Tabel: Saare maakonna hariduse valdkonna dünaamika aastatel 2001 - 2006.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
--	------	------	------	------	------	------

Alusharidus, 31. detsember						
Koolieelsed lasteasutused	22	20	21	20	21	19
Lapsed	1347	1297	1271	1240	1275	1242
Üldharidus, õ - a alguses						
Päevaõpe						
Õppeasutused	31	28	28	24	24	24
Õpilased	6243	6070	5818	5511	5158	4784
(0.)1.–6.	3528	3207	2849	2546	2277	2102
7.–9.	1868	2061	2075	2015	1825	1621
Gümnaasiumiklassides	847	802	894	950	1056	1061
Õhtu- ja kaugõpe						
Täiskasvanute gümnaasiumid	1	1	1	1	1	1
Osakonnad päevakoolide juures	-	-	-	-	-	-
Õpilased	183	194	221	234	248	240
Kutseharidus, õ - a alguses						
Õppeasutused	1	1	1	1	1	1
Õpilased	792	773	876	948	960	1070
Kõrgharidus, õ - a alguses						
Õppeasutused	1	1	1	1	1	1
Üliõpilased	60	87	94	107	117	127

Allikas: Statistikaamet

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

1. Kätesaadavus - koolivõrk on välja kujunenud, võimalus kohapealseks kutse- ja kõrghariduseks ning täiendkoolituseks.
2. Võimalus saada kvaliteetset gümnaasiumiharidust, tugevad gümnaasiumid.
3. Saaremaa kõrge imago, traditsioonid.
4. Heal tasemel kutseharidus (Kuressaare Ametikool).
5. Nõudluse olemasolu huvialahariduse ja vabaharidusliku koolituse järele.
6. Mitmekesisus huvialahariduses ja vabahariduslikus koolituses.
7. Kogemuste ja kvalifikatsiooniga õpetajate – spetsialistide olemasolu.
8. Rakenduslik kõrgkool /TTÜ Kuressaare Kolledž.
9. Osades kutsehariduse valdkondades tugevad õppebaasid.

Nõrkused

1. Materiaalsed probleemid: tööõpetuse-, käsitöö- ja kodundusklasside vähesus, koolide sisustus ja õppevahendid aegunud, ressursi killustatus (ja vähesus) kutsehariduses.
2. Valdade erinevad prioriteedid rahastamisel, rahastamissüsteemist tulenev ebavõrdsus.
3. Meeste vähesus koolides ja huvihariduses.
4. Nõrk koostöö erinevate huvigruppide ja organisatsioonide vahel hariduse edendamisel.
5. Linna ja maa elanike erinevad võimalused (transport, ajalimiit).
6. Kaugus suurtest keskustest.
7. Põhihariduse ainekesksus, puudujääk eluliste oskuste osas.
8. Õpilaste /-üliõpilaskodude puudumine.
9. Spetsialistide puudus.

Võimalused

1. Koostöö: koolitajad ja ettevõtjad, rahvusvaheline ja siseriiklik, omavalitsuste vaheline, aktiivsed välissuhted.

2. Noorte omaalgatuse toetamine, rohkem võimalusi laste vaba aja sisustamiseks.
3. Laste individuaalsete iseärasuste suurem arvestamine.
4. Suurenev ümber- ja täiendõppe vajadus.
5. Kiire reageerimine muutustele.
6. Rakendusliku kõrghariduse süsteemne arendamine.
7. Erinevate kohapealse kõrghariduse omandamise võimaluste loomine.
8. Juhendajate koolitus.
9. Täiendavate ressursside leidmine.
10. Lastevanemate kool.
11. E-kool / E-õpe.

Ohud

1. Riikliku poliitika ebastabiilsus.
2. Elanikkonna majanduslik kihistumine.
3. Pedagoogilise kaadri vananemine/noorte madal huvi pedagoogikutse vastu.
4. Madal sündivus.
5. Huvide ühekülsus (arvuti, TV).
6. Ettevõtluse raske seis, tööjõuvajaduse vähenemine.
7. Ekstensiivarengutest ja killustatusest tulenevalt läheb kutsehariduses süsteemi ülevõtmine ülejõu kalliks.
8. Saarelisusest tulenevad probleemid (õpilaste liikumispiiratus, õpetajate töökoormuse jaotus).
9. Järjepidevuse nõrgenemine huvihariduses.

2. Kultuur

Ülevaade

Saarte kultuur on saarlaseks olemise üks põhialuseid. Nii pärimuslik kui ka kaasaegne kultuur on olulised mõjutajad maakonna elukeskkonnas.

Maakonna kultuuriasutuste võrgustikku kuuluvad:

- 19 rahva-, kultuurimaja või klubi, (igas on ametis ka kultuuritöötaja, va Torgu),
- 31 raamatukogu,
- 1 riigimuseum 5 filiaaliga, 1 munitsipaalmuuseum, 8 era- või MTÜ muuseumi,
- 12 kunstigaleriid, -stuudiot, -klubi,
- professionaalne Kuressaare Linnateater,
- 5 kinopunkti,
- 21 enamkasutatavat vabaõhu esinemispaika,
- kokku 1225 kultuurimälestist: ajaloomälestisi 94, arheoloogiamälestisi 561, arhitektuurimälestisi 346 ja kunstimälestisi 242,
- 11 erineva konfessiooni 48 kogudust.

Üldiselt on kultuuriobjektide matriaal-tehniline seisukord viimastel aastatel paranenud. Renoveeritud on Kuressaare Kultuurikeskus, kust on saanud uued ruumid ka maakonna keskraamatukogu, kapitaalremont on tehtud Valjala, Pärsama, Laimjala rahvamajades. Uutesse

ruumidesse on kolinud Salme, Taritu, Abruca, Hellamaa, Pihtla raamatukogud, lisaruumi on saanud Sandla, Kihelkonna, Orissaare ja Liiva raamatukogud.

Restaureerimistöid on tehtud Kaarma, Kihelkonna, Muhu, Jaani, Püha, Mustjala, Valjala, Kuressaare Laurentiuse ja Nikolai kirikutes.

Euroopa Liidu struktuurifondide toel on alustatud Saaremaa muuseumi püsiekspositsiooni uuendamist, valminud on Kuressaare linnuse konserveerimisprojekt, on kohandatud linnuse rajatise muuseumi vajadustele.

Alustatud on Maasilinna konserveerimistöödega, aktiivselt tegutsetakse Asva linnuse eksponeerimise ja tutvustamisega.

Maakonnas toimib aktiivne etendus-, kontsert- ja näitustegevus. Loodud on võimalused ise luua ja erinevate kollektiivide töös kaasa lüüa, samuti osaleda meelelahutusettevõtmistes. Mitmed kultuurisündmused on tuntud kaugemalgi: Kuressaare Kammermuusika Päevad, Kuressaare merepäevad, Kuressaare ooperipäevad, Kuressaare lossipäev, rahvusvaheline vanamuusikafestival, Muhu tulevikumuusikafestival “Juu Jääb”, üleriigiline õpilaste solistide ja duettide konkurs, Saaremaa Miniteatripäevad, üleriigiline Kuressaare poiste keelpillifestival jne.

Erilise ja rikkaliku saarte kultuuripärandi ning rahvatraditsioonide elushoidmiseks ning taaselustamiseks käivitub 2008 aastal riiklik kultuuriprogramm “Saarte pärimuslik kultuurikeskkond”.

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

- 📁 🏠 Rikkude rikkuste säilimine ja mahajäämus massikultuuri arengust tänu eraldatusele – “merega piiratud mõistus”.
- 📄 🏠 Kultuuriasutuste võrgustik toimib ja seda toetab olulise mõjuga kohalik meedia.
- 📄 🏠 Rikkalik kultuuripärand – kirikud, linnused, mõisad, tuulikud, kiviaiad, maalinnad; rahvariided; tuntud traditsioonid; Saaremaa omapärane kultuuriruum ja järjepidevus.
- 📄 🏠 Tugevad kohalikud tegijad ja kultuurispetsialistid, koostöö, kultuuriinimeste tunnustamine.
- 📄 🏠 Tuntud kultuuritegelastest suvesaarlased, kes võtavad saare kohe omaks ja rikastavad Saaremaa kultuuripilti.
- 🕒 🏠 Tugev kogukonnatunne saarlaste vahel üle maailma, mis loob omapärase vaimse püsiühenduse..
- 📄 🏠 Kuulumine Skandinaavia kultuuriruumi; rahvusvaheline koostöö (B7, sõprusvallad ja –linnad).
- 🏠 🏠 Saaremaa positiivne kuvand - saarlasi peetakse ausaks ja usaldusväärseks; tunnustatud maineüritused.
- 🏠 🏠 Kiirelt arenev kultuuriturism, heal järjel loomemajandus.

Nõrkused

1. Projektipõhisus ja sõltuvus juhuslikest rahaeraldustest.
2. Tagasihoidlik sponsorlus tulenevalt kohaliku ettevõtluse väiksusest ja väikesest kasumlikkusest, ka kultuuri kasutamine turismi “taustamuusikana”.
3. Kultuuritöötajate kaadri vananemine.
4. Kultuuriobjektide kohati kehv seisund. Puudulikud tingimused ringitegevuseks.
5. Kultuurikorraldus sõltuvuses omavalitsustest – poliitilised tõmbetuuled ja finantse napib.
6. Tegijaid ja publikut on piiratud hulk.
7. Tegijate väike palk.
8. Kinode madalseis – tegijate puudus ja tehnika amortiseerumine.
9. Suur osa kultuurirahast läheb transporti; külaliskollektiividel ka öömajasse.

Võimalused

-   Soodne majanduskeskkond, elatustaseme tõus toob kaasa kultuuritarbimise suurenemise.
-   Finantseerimisvõimaluste suurenemine ja mitmekesisustumine (riiklike toetusprogrammide ja Euroopa Liidu vahendite kaudu).
-   Kultuuribrändi levitamine Saaremaa turismi kaudu. Saaremaa turismiinfo atraktiivsus. Kultuuriturism.
-   Saarte kultuuriruum.
-   Saaremaa geograafilised tingimused - Saaremaa on Läänemere piirkonna geograafiline keskpunkt, mitmed pealinnad asuvad suhteliselt lähedal, looduskeskkond on säilinud atraktiivseks.
-   Väljarännanud loomeinimeste potentsiaali ärakasutamine.
-   Turisectori huvi tõus Saaremaa ja kultuuri vastu.
-   Saarte omapära arvestamine riiklikes kultuuriprogrammides.
-   Paremad ühendusvõimalused (transport).

Ohud

1. Saarelisus, transpordi kallinemine, sõltuvus ilmast, seega ühenduse halvenemine.
2. Liigne orienteeritus turismile – omainimestest enam arvestatakse turistidega, samas on hooaeg lühike.
3. Saaremaa kuvandi väärkasutamine (Saaremaad seostatakse erinevate alkoholibrändidega).
4. Rüigepoolne vähenemine huvi saarelisusest tingitud erivajaduste vastu.
5. Kultuurikorraldajate ja kultuuritöötajate pealekasv ei ole piisav; ei vasta alati vajadustele (ringijuhhi oskuste puudumine).
6. Massikultuuri pealetung, infoühiskonna areng vähendab sotsiaalset kontakti, kultuuri kommercialiseerumine.
7. Tõmbekeskuste asumine mandril, tõmbekeskuste eelisareng.
8. Ühiskonna sotsiaalne kihistumine, majandusarengu pidurdumine.

3. Sport

Ülevaade

Maakonnas tegutseb 3 maakondlikku spordiorganisatsiooni: Saaremaa Spordiliit (korraldab ja ühendab 39 klubi tegevust), Saaremaa Saarte Mängude Assotsiatsioon ja Saaremaa Valdade Spordiliit (korraldab KOV-de ja koolispordi võistlusi). Lisaks on veel 8 piirkondlikku ja 56 spordiala suunitlusega spordiorganisatsiooni.

Klubide tase, aktiivsus ja suunitlus on erinev. On palju väga tugevaid ja hästi organiseeritud tegevusega klubisid, kes korraldavad nii riiklikke kui ka rahvusvahelise tähtsusega võistlusi. Maakonna tähtsamatest traditsioonilistest üritustest võib mainida Saaremaa rallit, Saaremaa velotuuri, Saaremaa kolme päeva jooksu, võimlemisfestivale, Kergetõustiku Galat.

Kohalike omavalitsuste spordielu korraldavad valdade sporditöötajad ning üldine spordielu on regiooniti päris aktiivne. Traditsiooniliste ja läbi aasta toimuvate üritustega paistavad silma Lümända, Orissaare ja Mustjala vald. Koolispordi võistlussüsteem on hästi toimiv ning võistlusi peetakse praktiliselt kõigil maakonnas harrastatavatel aladel. Võistlused on erinevatele vanusegruppidele ning korraldajateks on nii kehalise kasvatuse õpetajad kui ka spordiklubide esindajad.

Viimastel aastatel on valminud maakonnas 4 spordihoonet (Kaali Põhikooli võimla 2004, Kuressaare Spordihoone 2005, Mustjala võimla 2005, Orissaare Spordihoone 2007).

Palju on viimastel aastatel rajatud väliväljakuid kohalike omavalitsuse poolt (eriti Kaarma vallas ja Kuressaare linnas), samuti on tekkinud küladesse palju võrkpalli muru- ja liivaväljakuid. Oluliselt parandab ka elanike harrastusspordiga tegelemise vajadusi 2007-2010 aastasse planeeritud Kudjape - Upa tervisekeskuse kompleksi väljaehitus.

Statistika järgi on maakonnas 20 võimlat, 18 korvpalli-, 44 võrkpalli, 6 jalgpalli ja 9 tennisevälisväljakut, 19 staadioni (spordiväljakut), 2 lasketiiru, 2 ujulat ja 6 liikumisrada.

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

1. Traditsioonid.
2. Teadlikkuse tõus ja tahtmine sportida.
3. Rahvusvaheline koostöö.
4. Heas seisus spordirajatised.
5. Paikne ja kvalifitseeritud kaader, innukad organisatsioonid.
6. Toimiv võistlussüsteem ja spordiorganisatsioonid.
7. Tegutsev spordikool ja erinevate alade spordiklubid.
8. Kohalike omavalitsuste toetus ja spordijuhid.
9. Kohaliku meedia spordisöbralikkus.

Nõrkused

-   Maakond on sportimiskohtadega kaetud ebapiisavalt, kõik spordirajatised ei ole kaasajastatud, materiaalne baas ei võimalda mõningaid alasid harrastada.
-   Organisaatoreid ei jätku igasse valda, palgalisest ja kvalifitseeritud kaadrist on puudus, puuduvad spordijuhid
-   Finantse napib, kohalik sponsorlus on tagasihoidlik, organisatsioonid ei tunnustata piisavalt.
-   Sportlaste meditsiiniline teenindus on välja arendamata.
-   Mõnede alade jaoks puudub "kriitiline mass" tegijaid.

Võimalused

1. Rahvusvaheline koostöö, Saarte Mängud Saaremaal.
2. Sporditurismi arendamine, SPA-dega kaasnev (laagrid, taastumisvõimalused).
3. Erasektori kaasamine.
4. Liikumisharrastuste propageerimine eelkooliealiste laste seas.
5. Meedia (reklaam).
6. Hooaja pikkus (pehme kliima).

Ohud

-   Alkoholi ja mõnuainete kasutus.
-   Vähene liikuvus, Internet.
-   Linnastumine.
-   Maakoolide likvideerimine.

4. Tervishoid

Ülevaade

Tervishoid on valdkond, mille toimimine on enamasti ära määratud riiklike seaduste ja tegevuskavadega. Saare maakonna praegu kehtivad tervishoidu puudutavad arengukavad on koostatud üleriigiliste arengukavade põhjal. Nendeks on:

1. “Tervishoiuvõrgu arengukava”, 2001.
2. “Kuressaare Haigla SA funktsionaalne arengukava”, I etapp, 2003.
3. “Saare Maakonna hooldusravivõrgustiku arengukava 2005 – 2015”, 2005.
4. Üldarstiabi aluseks on sotsiaalministri määrused nr 17 (3.04.97) ja 114 (29.11.2001) ning maavanema korraldus nr 310 (19.08.97).

Maakonnas on avatud 21 perearsti praksist, neist 8 Kuressaares. Enamasti langeb perearsti teeninduspiirkond kokku omavalitsuste halduspiiridega. Osa perearstide nimistuid ületab normatiive, kuid nimistute suurus on väga erinev.

Maakonnas on üks haigla, kus osutatakse nii statsionaarset kui ambulatoorset eriarstiabi. Kuressaare haigla töötab samades ruumides alates 1941. aastast. Seda on laiendatud 1986. ja 1993. aastal. Voodikohtade arv on 170, neist aktiivravi 130, hooldusravi 25 ja psühhiaatria 15.

Avatud on ka 5 erapraksist eriarstiabi vastuvõtuks.

Hooldusravi osutatakse praegu ainult Kuressaare haiglas. Avatud on 30 statsionaarset voodikohta, neist Haigekassa rahastatud 25. Alates 2006. aastast on rahastatud pisut ka ambulatoorset hooldusravi. 2007. aastal hooldusravi rahastamist suurendatakse, et rahuldada kasvavat nõudlust.

Kiirabi teenust osutavad Kuressaare Haigla SA (2 brigaadi) ja Orissaare Kiirabi SA (1 brigaad).

Hambaravi osutavad 16 hambaraviasutust (eraomandis või eraõiguslikku), 24 hambaarsti.

Maakonnas on 15 apteeki, haruapteeki ja apteegipunkti, neist enamik Kuressaares.

Saare maavalitsuse juures töötab tervise edendamise spetsialist. Loodud on tervise nõukogu ja töötab tervisetuba. Läbi tervisetoa toimub maakondlike tegevuste koordineerimine ja koostöö korraldamine. Riiklike programmide ja strateegiatega elluviimiseks on olemas vastavad tegevuskavad, neid rahastatakse Tervise Arengu Instituudi ja Eesti Haigekassa poolt.

Märkimisväärsed on puhkajatele SPA-hotellides pakutavad kuurorrviteenused.

Tabel: Meditsiiniteenused Saare Maakonnas

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Arstid	79	81	84	85	81	81
Perearstid	17	17	20	21	21	21
Hambaarstid	25	25	24	24	26	27
Õendustöötajad	180	174	204	195	187	182
Haiglad	1	1	1	1	1	1
Ravivoodid	145	166	145	160	160	170
Hospitaliseeritud	5710	5373	5556	5297	5450	5247
Arsti ambulatoorsed vastuvõetud, tuhat	184.0	189.9	205.1	206.1	212.4	220.8
Perearsti vastuvõetud, tuhat	89.4	102.1	92.1	91.5	99.4	101.5
Arsti koduvisiitid, tuhat	10.1	8.4	6.7	5.6	4.9	4.1
Perearsti koduvisiitid, tuhat	9.6	8.2	6.7	4.9	4.9	4.1

Hambaarsti vastuvõtud, tuhat	49.8	45.4	46.1	41.4	42.8	44.7
------------------------------	------	------	------	------	------	------

Allikas: Statistikaamet

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

1. Tervisesõbralik ja turvaline maakond.
2. Hästitoimiv tervise edenduslik võrgustik (maavalitsus, III sektor, koolid, meedia jne).
3. Tervise-edenduslike riiklike programmide tegevuskavade ja eesmärkide edukas täitmine.
4. Toimiv tervishoiusüsteem.
5. Võimekad perearstid.
6. Kvalifitseeritud eriarstid.
7. Arstiabi rahuldav kättesaadavus.
8. Erinevaid arenguvõimalusi pakkuv olemasolev haiglahoone.

Nõrkused

1. Tervist edendava visiooni puudumine paljudes omavalitsustes.
2. Koostöö nõrkus omavalitsuste, perearstide, sotsiaalabi vahel.
3. Vananev ja vähenev elanikkond.
4. Infrastruktuuri vähene areng, eriti maal ja perearstide praksistes.
5. Infovahetuse puudulikkus.
6. Meditsiinilise personali vananemine.
7. Taastusravi ja hooldusravi puudulik rahastamine.
8. Eriarstide puudus teatud erialadel.
9. Kõrgema etapi raviautustuste piiratud kättesaadavus saarelise asendi tõttu.

Võimalused

1. Tervislike eluviiside propageerimine, tervisespordi arendamine.
2. Infobaaside täiustamine.
3. Noorte spetsialistide juurde toomine.
4. Arendatav hooldusravi ja hooldekodu teenus. Hoonete renoveerimine ja ehitamine.
5. Diagnostika võimaluste parendamine.

Ohud

-   Regionaalpoliitika puudulikkus.
-   Arstiabi teenuste mahu vähenemine seoses eriarstide puudusega.
-   Rahastamise ebapiisavus hooldusravis.
-   Arstide, kõrgelt kvalifitseeritud spetsialistide lahkumine maakonnast.
-   Elukvaliteedi langus arstiabi vähese kättesaadavuse tõttu.
-   Majandusliku ja sotsiaalse kahju tekkimine (töövõimetud, hoolekanne, pere, kogukond).
-   Vananev ja vähenev elanikkond.

5. Sotsiaalhoolekanne

Ülevaade

Nii Saare maakonna planeering aastast 1999 kui ka “Sotsiaalhoolekande arengukava 1998 – 2002” on kaotanud oma strateegilise tähtsuse ning osaliselt ka sotsiaalpoliitilise aktuaalsuse.

Hinnates eelnenud perioodi võime tõdeda, et kuigi mitte kõik kavandatu ei ole suudetud ellu viia, on Saare maakonna sotsiaalvaldkonnas toimunud arengud olnud tähelepanuväärsed ning annavad positiivse lähteasendi käesoleva strateegia eesmärkide täitmiseks.

Jätkub hoolekandeteenuste kättesaadavuse parandamine, samuti toetatakse sotsiaaltöö juures järjest enam tugevast kogukonnatundest lähtuvatele võimalustele.

Rõhuasetus on asutusekeskselt hoolekandelt liikumas sotsiaaltööd toetavate avalike teenuste, avahoolekande- ja rehabilitatsiooniteenuste poole, kuid optimaalne suhe nende vahel on välja kujunenemata. Vähe pakub teenuseid era- ja kolmas sektor.

Hoolekandeteenustega kaetus maakonnas on ebaühtlane ja ebapiisav, vähe on pööratud tähelepanu ennetavatele meetmetele.

Alates 2002. aastast on erihoolekande teenuseid osutatud 446-le isikule. Uuenenud on ööpäevaringse hoolduse teenused psüühiliste erivajadustega inimeste hoolekandeesutustes ja lisandunud on rehabilitatsiooniteenused kolmes üksuses.

Eakate hooldekodusid on 4 asemel 7. Üldhooldekodu teenuseid kasutas 154, päevakeskuste teenuste kasutajaid oli 411 inimest. Suleti 1 üldhooldekodu, 2 renoveeriti ja lisandus 3 eakate hoolekande asutust.

Eluasemeteenustega sotsiaalkorterite, tugikorterite ja varjupaigakohtade näol – teenendati 112 inimest. Ajutise eluasemeteenuse osutamiseks oli 2002. aastal olemas vaid 4 üksust 12 kohaga, 2006. aastal oli 11 üksust 81 kohaga.

Laste hoolekandeteenuste osas võimaldab Kuressaare Väikelastekodu juurdeehitus pakkuda asenduskoduteenust 30 asemel 40-le vanemliku hoolitsuseta ja puuetega lapsele, osutatakse alalist ja ajutist hooldust, toimetulekuõpetust ja rehabilitatsiooniteenuseid. Lisandus 2 laste varjupaika. Psühhosotsiaalset nõustamist osutatakse 4 üksuses.

Proteeside ja muude abivahenditega varustas maakonda 2006. aastal 13 firmat. 2006.a. osutati abivahendite teenuseid 1 619 730 krooni väärtuses.

Sotsiaaltööd korraldab 28 sotsiaaltöötajat, kellest erialast sotsiaaltöö kõrgharidust omavad vaid 12. Lastekaitsetöötajaid on vaid 3-s omavalitsuses. Maakonnas töötab 1 laste asenduskodu.

Klienditööd teostavad nii asutustes kui avahoolekandes hooldajad, tegevusjuhendajad, tugisikud, juhtumikorraldajad jt töötajad.

2006. aastal hooldas 476 hooldajat kokku 513 puudega inimest. Koduhooldusteenuseid osutati nii eakatele kui puuetega kokku 137 inimesele, tugisiku- ja tugipere teenust osutati 43, isikliku abistaja teenust osutati 16 isikule, perekonnas hooldamist korraldati 24 lapsele.

Saaremaa rahvastik tervikuna väheneb ja vananeb. Rahvastikuprotsesside otseseks tagajärjeks on vajadus suurendada vanurite hoolduseks mõeldud kulutusi nii kogumahtude kui ka kulutuste osas. Maakonnas on jätkuvalt suur osa inimesi, kelle elujärg sõltub toimetulekutoetusest. 2006. aastal rahuldati 6550 taotlust ja toimetulekutoetusena maksti välja 5 368 793 krooni. Arenenud on ohvriabiteenus, samuti toimub tõhus koostöö kriminaalhooldajatega.

Tööpuudusel on selgelt sesoonne iseloom. Seisuga 01.07.2006.a. oli statistiline tööpuudus 1,5 %. Saare maakonnas oli nn riskirühma töötuid 1. jaanuari 2007 seisuga 302 isikut, kellest 74 oli puudega, 131 pikaajalist e. töötut kauem kui 1 aasta, 66 isikut oli 55 aastaseid ja vanemaid, 16-24 aastaseid töötuid oli 31.

Tabel: Saare Maakonna sotsiaalne pass seisuga 31.12.2006

Üksikvanemaga pered / neis lapsi	281/320
Kohtus vanemaõigusteta jäetud vanemate lapsi	3
Arvele võetud vanemliku hoolitsuseta lapsi ja noori	169
Tööealised elanikud	23775
Töötud (kauem kui 1 aasta)	154
Toimetulekutoetuste saajad	5797
sh toetus TT piiri tagamiseks	3873
Eakad inimesed	8307
Vanus 60 – 69	3985
Vanus 70 -79	2971
Vanus 80 -89	1180
Vanus 90 ja üle	171
Riiklike pensionide saajad maakonnas	8739
Vanaduspensionärid	8085
Väljateenitud aastate pensionärid	40
Rahvapensionärid	172
Toitjakaotus pensionärid	348
Kaitseväge/ politsei pensionärid	39
Pensionärid teiste seaduste alusel	1
Töövõimetuspensionärid	2192
Puuetega inimesed 16 ja vanemad	3381
Keskmine puue	1167
Raske puue	1741
Sügav puue	473
Puuetega inimeste hooldajad	51
Rehabilitatsiooniteenuste saajad	128

(Allikas: Sotsiaalkindlustusamet)

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

1. Professionaalne sotsiaaltöö ja raharessursside kasutamisevabadus kasvab.
2. Kogukondlikud traditsioonid ja ühtekuuluvustunne.
3. Sotsiaaltöö maine kasvab, teenuste kvaliteet ja ressursi kasutamine paranevad.
4. Kasvab sallivus ja hoolivus ühiskonnas.
5. Toimiv sotsiaalhooldajate ja lapsehoidjate koolitus maakonnas.
6. III sektori ja vabatahtlikkuse kasv.
7. Valmisolek sotsiaalvaldkonna maakondlikeks ühisprojektideks.
8. Valdkonna avatus (eeskuju, positiivsed kogemused, motivatsioon, teadmiste import).

Nõrkused

- 📁 🗑️ Ühiskondliku aktsepti, partnerluse madal tase, (madalad palgad, kaasaraäkamise võimalus väike, ei võeta tõsiselt).
- 📄 🗑️ Uued riskirühmad – teenuste kättesaadavus piiratud või puudub, lisanduvad uued probleemid (HIV/AIDS jt).

- ☞ Rahvaarv väheneb, elanikkond vananeb – uued vajadused.
- ☞ Koolisotsiaaltöö nõrkus.
- ☞ Põlvkondadevaheline kaugenemine (I sugupõlve (aktiivsus, riskivalmidus, uudishimu, rikkumatus) ja III sugupõlve (elutarkus, väärikus) nõrk kaasatus valdkonna suundumistesse).
- ☞ Nõrk suutlikkus välisraha kasutamiseks (spetsialistid, omaosalus).
- ☞ Valdkonda suunatud raharessursside kasutamine uute teenuste arendamiseks ei ole vaba (ettekirjutused väljapoole valdkonda).

Võimalused

1. Ennetus- ja kasvatustöö, koostöö (võrgustikud).
2. Hoolekande-, tööturu ja tervishoiuteenuste sidususe suurendamine.
3. Omavalitsuste koostöö- ja ühinemisvalmidus (haldussuutlikkus – ressursid, motivatsioonimehhanismid).
4. Sotsiaaltöö professionaalsus ja arengute uuringupõhisus.
5. Uute teenuste arendamine ja nende integreerimine olemasolevate teenuste baasil (eriti maal).
6. Maakondlikud sotsiaaltöölased ühisprojektid.
7. Valdkondadevaheline koostöö.
8. Sotsiaalmetseenluse väärtustamine.

Ohud

1. Teenused koondumine maakonna keskusesse, kättesaadavus regioonis ebaühtlane.
2. Sotsiaalsete probleemide süvenemine, uute lisandumine.
3. Süvenev sotsiaalne kihistumine rikaste ja vaeste vahel, kogukonna tunde vähenemine.
4. Hoolekandeteenuste kallinemine.
5. Õpitud sotsiaalse abituse ilmnemine ja selle süvenemine.
6. Väikeste omavalitsuste haldussuutmatkus.
7. Oskusteabega inimeste nappus, ajaressursi puudumisel, täiendkoolitamatus (maakohtades tugiteenuste osutajate puudus).
8. Koolitatud spetsialistide ja nooremate pereliikmete väljaränne mandrile.

6. Haldus ja turvalisus

Ülevaade

Saare maakond jaguneb 16 omavalitsuseks (15 valda, 1 linn) – Kaarma vald, Kihelkonna vald, Kuressaare linn, Kärla vald, Laimjala vald, Leisi vald, Lümända vald, Muhu vald, Mustjala vald, Orissaare vald, Pihtla vald, Pöide vald, Ruhnu vald, Salme vald, Torgu vald, Valjala vald.

Omavalitsuste arv ei ole viimastel aastatel muutunud, ehkki Saare maavalitsus on toetudes maakonna haldusterritoriaalse korralduse muutmise komisjoni seisukohale, Eesti Saarte Kogu ja omavalitsuste esindajatega toimunud arutelude tulemustele teinud 2001. aastal ettepaneku jätta maakonda kolm omavalitsusüksust: Kuressaare linn, Saaremaa vald ja Muhu vald.

Kuna muudatust ei toimunud, on hilisemalt tegeletud pigem kohalike omavalitsuste koostöö edendamise ja igas vallas seaduste poolt ettenähtud avalike teenuste arendamisega.

Märkimisväärne on kodanike aktiivsuse tõus viimastel aastatel ja sellega seonduv kodanikuühiskonna areng. Ettevõtted ja kodanikuühendused kujundavad järjest enam maakonna nägu ning suuresti nende tegevusest sõltub maakonna areng. Järgnev tabel annab ülevaate maakonna elanike ettevõtmistest äriühingutes, mittetulundusühingutes ja sihtasutustes.

Tabel: Ettevõtete, mittetulundusühingute ja sihtasutuste arv maakonnas

Ettevõtjad, mittetulundusühingud ja sihtasutused	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Registreeritud objektid, 31. detsember	2769	2970	3078	3314	3483	3646
Ettevõtjad	2274	2418	2486	2637	2761	2890
füüsilisest isikust ettevõtjad	1123	1191	1201	1233	1227	1155
Äriühingud	1150	1226	1284	1403	1533	1734
Välismaa äriühingute filiaalid	1	1	1	1	1	1
Mittetulundusühingud	475	532	569	653	697	731
Sihtasutused	20	20	23	24	25	25

Allikas: Statistikaamet

Saare maakonnas paiknevate turvalisust tagavate institutsioonide hetkeseis tagab maakonna elanike ja firmade abistamise vajalikul määral tavaolukordades, kuid võib raskendatud olla tugevatest tormidest tingitud elektrikatkestuste või parvavevähenduse puudumise tõttu.

Kohahaldusorganite reformi käigus on iseseisvad maakonnatasandi pääste- ja politseiasutused ümber kujundatud Pärnus paiknevate keskuste allstruktuurideks. Reform ei ole vähendanud nende tegevusvõimekust ja koosseise, kuid juhtimistasandi kaugenemine võib kriisisituatsioonides mõjutada otsustusprotsessi kiirust. Ka kohtuinstantside koondamine Pärnusse mõjutab avaliku teenuse kättesaadavust.

Piirivalve osas on Lääne-Eesti Piirivalvepiirkonna staap koos juhtimiskeskusega toodud üle Kuressaarde, mis on valdkonna arengut soodsalt mõjutanud.

Kaitseliidu Saaremaa malev on ühe turvalisust loova ja tagava organisatsioonina jätkanud stabiilselt oma tegevust ning tegutsemisvõimekuse suurendamist.

Maakonna kriisikomisjoni poolt on teostatud maakonda hõlmav riskianalüüs ja koostatud kriisireguleerimisplaan, mida uuendatakse vastavalt vajadusele.

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

1. Avaliku sektori asutuste (omavalitsused, riigiasutused, sh politsei, piirivalve ja päästeamet) tugev ja stabiilne kaader.
2. Riigi tugev kohalolu maakonnas (asutustest merevalve keskus, häirekeskus, piirivalve piirkonna staap; politsei, päästeameti ja piirivalve struktuur katavad piirkonna vajaduse), riigiasutuste hea maine ja usaldus nende vastu; omavaheline hea koostöö nii maakonna siseselt kui teiste piirkondade riigiasutustega (Lääne-Eesti regioonis).
3. Saaremaa suhteliselt hea maine ja suhteliselt madal kuritegevus.
4. Tugev saarlaste kogukond.
5. Halduse jaoks stabiilne õigusruum, omavalitsuste stabiilne tulubaas, avalike teenuste, sh E-riigi areng.

Nõrkused

1. Täitmata töökohad riigiasutustes, järelkasvu nappus.
2. Üldine infrastruktuuri nõrkus (riigi ja kohalike omavalitsuste poolt pakutavad teenused, näiteks teede korrashoid, kommunaalteenused, sotsiaalteenused; ühendus Ruhnuga, keskkonnanriskidega seotud teenused, sh pilsivee äraandmise võimalused).

3. Riigipoolsete teenuste finantseerimise puudujäägid (madal palk, investeeringud tehnikasse ja hoonetesse, sh sadamates olevad ruumid vähesed, abipolitseinike vähene motiveerimine).
4. Omavalitsuste suur arv, väiksemate omavalitsuste haldussuutmatlus, omavalitsuste ja riigiasutuste koostöö vähesus turvalisuse arendamiseks.
5. Spetsialistide koolitamise võimalused maakonnas.

Võimalused

- 📁 🏠 teenuste arendamine riigi ja omavalitsuste haldussuutlikkuse tõstmiseks (toimub riigis tsentraalselt).
- 📄 🏠 Omavalitsuste ühendamine ja nende koostöö motiveerimine.
- 📄 🏠 Koostöövõrgustike loomine ja konkreetsete ülesannete/ tegevuste (tegevuskavade loomine) määramine turvalisema keskkonna loomiseks: ennetustööks, päästetööks, hädaolukordade lahendamiseks.
- 📄 🏠 EL projektirahade suunamine maakonna halduse arendamiseks.
- 📄 🏠 Riigi regionaalpoliitika suunamine saarelise eluviisi toetamiseks (maksud, palgad, arenguvõimalused).
- 🕒 🏠 Haridusasutuste pakutavad võimalused – õppelepinguõpe ametnike ja spetsialistide koolitamiseks.
- 🔌 🏠 Infrastruktuuri ettevõtete pakutavad lahendused energia ja side alal.

Ohud

- 📁 🏠 Riigi kohaloleku vähendamine keskvoimu otsustega (edasine maavalitsuse võimaluste vähendamine, riigistruktuuride väljaviimine maakonnast).
- 📄 🏠 Elanike lahkumine maakonnast, kui lahkumise motivatsioon väljastpoolt veelgi suureneb.
- 📄 🏠 Suvisel perioodil ei piisa kohapealse jaoskonna isikkoosseisust maakonnas avaliku korra tagamiseks ja liiklusjärelvalve teostamiseks.
- 📄 🏠 Loodusõnnetustest ja elektri- või sidekatkestustest tekkivad eriolukorrad, mille lahendamine ületab kohapealseid võimalusi (sellistel puhkudel ei tarvitseta saada teistest maakondadest operatiivset abi, kuna ka mujal ressursid kinni eriolukorra lahendamiseks).

7. Ettevõtlus ja tööhõive

Ülevaade

Saare Maakonna majanduskeskkonna põhiliseks iseloomustajaks viimasel aastakümnel on olnud suur ettevõtlusaktiivsus. Võrreldes ettevõtjate arvu Eesti erinevates maakondades elanike või tööealiste inimeste arvuga võib tõdeda, et Saare maakond on parimate seas kogu riigis. Sama tuleb märkida, et olukord Eesti, Euroopa ja kogu maailma majanduses muutub kiiresti ning edaspidise järjepideva arendustegevuseta võib Saare maakond oma atraktiivsuse ettevõtluskeskkonnana kiiresti kaotada.

Tabel: Ettevõtete arv ja ettevõtlusaktiivsus Eesti maakondades

maakond	omanikud kokku	riik	kohalik omavalitsus	eesti eraomanik	välismaa omanik	välismaa omanik	elanikke	ettevõtteid 1000 el. kohta
Harju maakond	34 108	45	56	30 360	3 647	11%	521 313	65
.Tallinn	28 696	42	15	25 327	3 312	12%	396 193	72
Hiiu maakond	589	1	3	557	28	5%	10 222	58
Saare maakond	1 821	2	11	1 744	64	4%	35 076	52
Pärnu maakond	4 401	2	21	4 182	196	4%	89 017	49
Lääne maakond	1 248	0	11	1 187	50	4%	27 853	45
Tartu maakond	6 573	11	20	6 312	230	3%	148 969	44
Rapla maakond	1 557	0	12	1 482	63	4%	36 869	42

Lääne-Viru maakond	2 677	1	18	2 579	79	3%	66 186	40
Jõgeva maakond	1 453	2	10	1 402	39	3%	37 305	39
Viljandi maakond	2 173	0	15	2 100	58	3%	56 370	39
Võru maakond	1 428	0	8	1 385	35	2%	38 480	37
Põlva maakond	1 147	0	12	1 110	25	2%	31 547	36
Valga maakond	1 232	0	12	1 181	39	3%	34 661	36
Järva maakond	1 260	0	12	1 208	40	3%	38 041	33
Ida-Viru maakond	3 695	10	25	3 591	69	2%	172 775	21
Kokku	59 950	71	205	55 347	4 327	57%	1 344 684	644

Allikas: Eesti Ettevõttereister

Järgnevalt tuuakse esile Saare maakonna majanduse arengu iseloomulikud jooned oluliste majandusnäitajate muutuste põhjal.

- Primaarsektori osatähtsus on märkimisväärselt vähenenud, selle restruktureerimine sarnaneb teistele Eesti maakondadele. Nii põllumajanduses kui kalanduses on toodangu sihtturud praktiliselt vahetunud ning Euroopa Liidu liikmena on tegemist väga reglementeeritud tegevusvaldkondadega (tootmis- ja püügikvoodid, fütosanitaarsed tingimused jms.). Metsanduses mõjutab arenguid erametsade tagastamine ja suur nõudlus kohaliku toorme ekspordiks paberipuiduna. Käesoleva strateegia koostamise ajaks on primaarsektori ettevõtlus stabiliseerunud ning märgatava trendina võib välja tuua mikro- ja väikeettevõtjate osatähtsuse vähenemise kõigis valdkondades. Turul on jätkusuutlikud keskmise suurusega ettevõtjad, kes on võimelised täitma erinevatest tururegulatsioonidest tulenevaid nõudeid.
- Sekundaarsektor on saavutanud suhtelise stabiilsuse. Saare maakonna ettevõtjad on suutnud säilitada ja kaasajastada kohaliku toiduainetetööstuse. Seejuures kuulub oluline osa valdkonna ettevõtetest endiselt kohalikule kapitalile. Suurimad ümberkorraldused on toimunud kalatööstuses, kuid ka siingi on saavutatud stabiilsus ning leitud uued sihtturud.
 - o Ehitusmaterjalide tööstus on kaasajastatud ning sarnaselt kogu Eestile on siin arengut toetanud ehitustegevuse ja kinnisvaraarenduse kiire kasv 2000. aastaste algusest alates. Positiivse trendina saab märkida ka puidutööstuse mõningast elavnemist, kuigi veel väikeses mahus.
 - o Ehitussektori näol on tegemist kogu sekundaarsektori vedajaga ja oluline on olnud maakonna ettevõtjate suutlikkus ehitustegevuse teostamisel ka väljaspool maakonda.
 - o Väikelaevade ja paatide tootmine on kasvanud traditsioonilisest tööstusharust innovaatiliseks ning praktiliselt kogu toodang realiseeritakse välisurgudel.
 - o Maakonda on tulnud uued tööstusvaldkonnad – elektroonika-, kummi-, plasti- ja rõivatööstus. Kolm esimest valdkonda alustasid küll allhankijatena, tänaseks on aga oluliselt kasvatatud oma insener-tehniliste toodete osatähtsust ning vähendatud sõltuvust emaaettevõtetest.
- Jätkunud on tertsiaarsektori väga kiire kasv, tendents, mida võib pidada Saare maakonna kui ettevõtluskeskkonna oluliseks eeliseks Eestis.
 - o Viimase kümnendi jooksul on välja kujunenud turism kui eraldiseisev majandusharu maakonnas. Majutuskohtade arv maakonnas on mitmekordistunud, eelkõige kohalikule kapitalile kuuluvate ettevõtete poolt on välja arendatud SPA-hotellide turg. Samuti on kasvanud turismitalude ja kodumajutust pakkuvate ettevõtjate arv.
 - o Kasvanud on kohalikule tarbijale ja turistidele tuginevad kaubandusettevõtted, samuti teenindusettevõtete arv (toitlustusasutused, juuksuri- ja ilusalongid,

lõbustusasutused).

Nii sekundaarsektori uued tööstusharud, kui kogu tertsiaarsektori kiire kasv on olnud Saare maakonna ettevõtluse jaoks oluliseks puhvriks sellel ajal, kui toimusid suured muutused tööstuses ja maamajanduses. Suurimaks väljakutseks käesolevale arengustrategiale jääb küsimus – kuidas säilitada ligitõmbav ettevõtluskeskkond ka maakonna äärealadel, sest just see muutub piiratud ressursside tingimustes oluliseks eduteguriks tulevikus.

Tabel: Saare maakonna SKT aastate lõikes

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) jooksevhindades	2000	2001	2002	2003	2004
SKP turuhindades, miljonit krooni	1685.8	1934.6	2130.5	2260.9	2499.5
Lisandväärtus kokku, miljonit krooni	1504.9	1728.7	1894.4	2013.1	2225.3
Primaarsektor	141.8	163.7	176.1	179.5	206.5
Sekundaarsektor	418.1	504.1	571.0	563.1	575.4
Tertsiaarsektor	945.0	1060.9	1147.3	1270.4	1443.4
Neto-tootemaksud, miljonit krooni	180.9	205.9	236.1	247.8	274.2
Maakonna osatähtsus SKP-s, %	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7
SKP elaniku kohta, krooni	46900	54020	59736	63741	70843
SKP elaniku kohta, % Eesti keskmisest	67.3	68.1	66.9	64.9	65.2

Allikas: Statistikaamet

Sarnaselt kogu Eestile on Saare maakonna väärtuslikumaks ressursiks tööjõud. Elanike arv on vähenenud 1990. aastate keskpaigast alates ja negatiivne iive jätkub ka lähiaastatel. Viimastel aastatel toimunud kiire majanduskasvu tingimustes on tööjõu vähenemine tekitanud olukorra, kus statistika andmetel jõuti Saare maakonnas praktiliselt täieliku tööhõiveni.

On ilmne, et selline olukord pärsib pikemas perspektiivis ettevõtluse ja majanduse arengut tervikuna ning käesolev strateegia peaks pakkuma lahendusi tööhõive optimeerimiseks.

Tabel: Tööturu muutused Saare maakonnas aastate lõikes

Tööturg	2001	2002	2003	2004	2005	2006
15–74-aastased hõiveseisundi järgi						
Tööjõud	16400	15700	15900	15500	14400	15200
Hõivatud	14800	14600	14900	14800	14000	14700
Töötud	1500	1200	1000	600
Mitteaktiivsed	10000	10700	10700	11100	12200	11700
Tööealised kokku	26300	26400	26600	26600	26600	26900
Tööjõus osalemise määr, %	62.1	59.5	59.8	58.1	54.0	56.4
Tööhõive määr, %	56.3	55.1	55.9	55.7	52.6	54.6
Töötuse määr, %	9.4	7.4	6.5	4.1
Registreeritud töötus						
Registreeritud töötud	1070	870	846	665	534	374
Registreeritud töötute osatähtsus 16-aastaste kuni pensionialiste hulgas, %	5.2	4.3	4.2	3.3	2.6	1.8

Allikas: Statistikaamet

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

- Saare maakonnas on atraktiivne ja hästi säilinud elu- ja looduskeskkond.
- Head kohapealsed hariduslikud võimalused – tugevad gümnaasiumid ja ametikool, kõrgkoolide kolledžid; võimalus ka edasiseks arendustööks õppeasutuste toel.
- Saaremaa eraldatus ja tugev kogukond, mis toimib väikese riigi mudelina.
- Eesti keskmisest kõrgem ettevõtlikkus.

Nõrkused

- 📁 👤 Lööalise elanikkonna vähenemine koos rahvaarvu vähenemisega, pensionialiste osakaalu tõus.
- 📄 👤 Tööjõu hinna tõus (palkade kiire kasv, tööjõu vähesus).
- 📄 👤 Paljude töökohtade sesoonse iseloom.
- 📄 👤 Saarelisusest tulenevad lisakulud tootmis- ja inimressursile.
- 📄 👤 Nõrk koostöövõime ettevõtjate vahel ning ettevõtjate ja omavalitsuste vahel.
- 📄 👤 Madal innovatsiooniteadlikkus ja –valmidus.

Võimalused

- Riigi poolt saartel elamise ja tegevuse toetamine.
- Nišiteenuste ja –toodete arendamine, sh kohalikul toormel põhinev tootmine ja keskkonda silmas pidavad majanduslahendused.
- Saaremaa kui elukeskkonna (sealhulgas Kuressaare linnakeskkonna) atraktiivsuse säilitamine/suurendamine, et motiveerida siin elamist ja töötamist.
- Sihitumine oma toodete/teenuste suuremale eksklusiivsusele/kõrgemale hinnale, et vähendada teenindajate arvu vajadust ja survet keskkonnale.
- Teadmismahuka töö võimaluste soodustamine/suurendamine Saare maakonnas (innovaatiline äri-, tootmis-, teenindus- ja õpikeskkond, IKT).
- Koostöövõrgustiku (maavalitsus – omavalitsused – Kuressaare kolledž – Ülikoolide Keskus Saaremaal – ametikool – gümnaasiumid – täiendõppega tegelevad koolitusasutused - arenduskeskus – ettevõtjad) käivitamine maakonna konkurentsivõimet tõstvate projektide läbiviimiseks.
- Toimiva täiskasvanuõppe (tasemeõpe, täiendusõpe) süsteemi loomine (koostöö, info, logistika) lähtuvalt maakonna ettevõtjate ja elanike vajadustest.

Ohud

- Avaliku sektori osakaalu suurenemine töökohtade hulgas.
- Paremad alternatiivid (töök, õppimiseks, kodu rajamiseks) mujal – mandri-Eestis, välisriikides, Saaremaa konkurentsivõime langus võrreldes teiste piirkondadega.
- Haridusreformide käigus õppeasutusi juhivad nõukogud! olemasolevate kutseõppeasutuste (ametikool, kolledž) nõrgendamine.
- Maakonna ettevõtete muutumine suurettevõtete filiaalideks; töökohtade väljarändamine.
- Riigi ebaefektiivne regionaalpoliitika ja kohalik haldussuutmatlus.

8. Ühendused

Ülevaade

Saaremaal on olemas suhteliselt korralik põhiteedevõrk ning muu elementaarne infrastruktuur, kuid samas on palju ruumi edasiseks arenguks. Majandustegevus saartel toob endaga paratamatult kaasa suuremad transpordikulud, mis on üks negatiivseid argumente investoritele. Saarelisuse seisukohalt on transpordiliikidest olulisemad meretransport ja õhutransport.

Maakonnal on ühendus Eesti mandriga läbi Muhumaal paikneva Kuivastu sadama aastaringselt

toimiva parvlaevaliikluse (Virtsu sadamasse) ja läbi Kuressaare lennujaama aastaringelt toimiva lennuühenduse (Tallinna lennujaama). Hiiumaaga toimib aastaringne parvlaevaliin Triigi – Sõru. Lätiga toimub ühendus läbi sesoonsete Mõntu-Ventspils parvlaevühenduse ja Kuressaare – Riia lennuühenduse. Rootsigi toimib lennuühendus liinil Kuressaare - Stockholm. Samuti toimuvad ebaregulaarsed lennuühendused teistesse Läänemere äärsetesse linnadesse (Helsinki, Visby). 2006. aastast toimuvad kruisilaevade külastused Saaremaa Sadamasse, reisilaevu on vastu võtnud ka Veere sadam ja Kuressaare läheduses paiknev Roomassaare sadam. Väikelaevade ja jahtide külastusteks on valmis lisaks eelnimetatud sadamatele ka Kuressaare, Orissaare, Nasva ja Kõiguste väikesadamad. Pakaselistel talvedel on avatud jääteed sõiduautoliikluseks Muhumaa ja mandri ning Saaremaa ja Hiiumaa vahel.

Teedevõrk on ajapikku välja kujunenud Kuressaarest lähtuvalt. Maanteede kogupikkus maakonnas on 3158 km.

Tabel: Transport ja side maakonnas

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Maanteed, km						
Riigimaanteed	1088	1088	1088	1087	1087	1091
põhimaanteed	73	73	73	73	73	73
tugimaanteed	186	186	186	185	185	185
kõrvalmaanteed	828	828	828	829	828	832
rambid ja ühendusteel	1	1	1	-	1	1
Kohalikud maanteed	1436	1562	1448	1317	1269	1095
Erasteed	289	381	677	841	982	1155
Metskondade teed	158	160	198	200	202	212
Muud teed	432	215	210	256	166	24
Liiklusvahendid						
Sõiduaudod	11473	11346	12473	13686	13851	15699
eravaldues	10852	10538	11233	12388	12473	13856
Autobussid	168	168	167	155	154	138
eravaldues	44	40	37	36	32	32
Veoaudod	2483	2393	2486	2502	2407	2535
eravaldues	1302	1302	1274	1263	1170	1221
Liiklusõnnetused						
Arv	58	53	47	67	73	82
Hukkunud	1	8	2	3	4	9
Vigasaanud	74	81	80	91	109	111
Telekommunikatsioon						
Põhitelefoniiniid üldises telefonivõrgus	13205	12355	11853	11254	10861	11197
Tarbijaliinid	12874	12049	11542	11198	10817	11158
Taksofonid	66	66	57	56	44	39
Postiasutused						
Postkontorid	17	17	18	18	18	22
Postkastid	235	236	246	247	248	245

Allikas: Statistikaamet

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

- ✉ Valminud on Saaremaa (kruisi-) sadam Saaremaa looderannikul.
- 📄 AS Saarte Liinide eestvedamisel arendatakse reisijate- ja kaubaveoga seotud sadamaid.

põllumajanduse orgaanilisi jäätmeid. Avatud on esimene soojuse ja elektri koostootmisjaam. Mootorikütus imporditakse maakonda täies mahus.

Üldiseks tendentsiks maakonna energiavarustuses on sisseveetavate kütuste osakaalu vähenemine ja suund kohaliku kütuse suurema kasutamise suunas.

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

- ☞ Olemas on Saare maakonna energeetika arengukava aastani 2015.
- ☞ Ettevõtjate suur huvi alternatiivelektri tootmiseks (alternatiivelektri kõrge hind).
- ☞ (Riiklikud) dotatsioonid põllumajandusele ja energiatootmisele põllumajanduslikest (kõrval)saadustest.

Nõrkused

- ☞ Võlvutus mandrilt sisseveetavatest energiakandjatest (erinevad kütused).
- ☞ Elektrienergiavarustuse ja sidesüsteemide ebastabiilsus rasketes ilmastikuoludes.
- ☞ Saastus fossiilsete kütuste põletamisest transpordis ja hoonete kütmisel (nafta, kivisüsi, kütteõlid).
- ☞ Koostootmisjaamade projektide tasuvus on praegu piiripealne (eriti kui biogaasi jaamal nõutakse veepuhastusosa).

Võimalused

- ☞ Taastuv- ja ökoloogiliselt puhtama energia osakaalu suurendamine Saare maakonna majanduses – tuuleenergia, biogaas, puidujäägid, lautade läga, biodiisel, päikeseenergia.
- ☞ Planeeringutegevus, kus arvestatakse kujunenud koosluste majandamistaluvust, uuringud sellise taluvuse kindlakstegemiseks ja üldisemalt olemasolevate ressursside hindamiseks.
- ☞ Reservvõimsuste võimaldamine elutähtsate objektide toimimise tagamiseks kriisiolukordades.
- ☞ Avalikule sektorile kuuluvate energiavõrkude arendamine EL vahendite toel.
- ☞ Praeguste Saaremaa ja mandri vaheliste kõrgepingeliinide rekonstrueerimine, täiendava ühenduse loomine mandri elektrivõrguga Hiiumaa kaudu.
- ☞ Projektid, millega saavad kõikide maakonna piirkondade elanikud telefoni- ja internetiühenduse.
- ☞ Energiasäästule suunatud tegevused – investeeringud, projektid, energiasäästlike kütteseadmete propageerimine kasutamiseks eramajades, oskusteabe võimaldamine (riiklikult) toetatava konsultatsiooniteenuse kaudu, saaste piirnormide sätestamine.
- ☞ Nõuetele vastava prügila rajamine.
- ☞ Uselamupiirkondade ehitamine kaugküttevõrguga, vanade kaugküttevõrkude taastamine.

Ohud

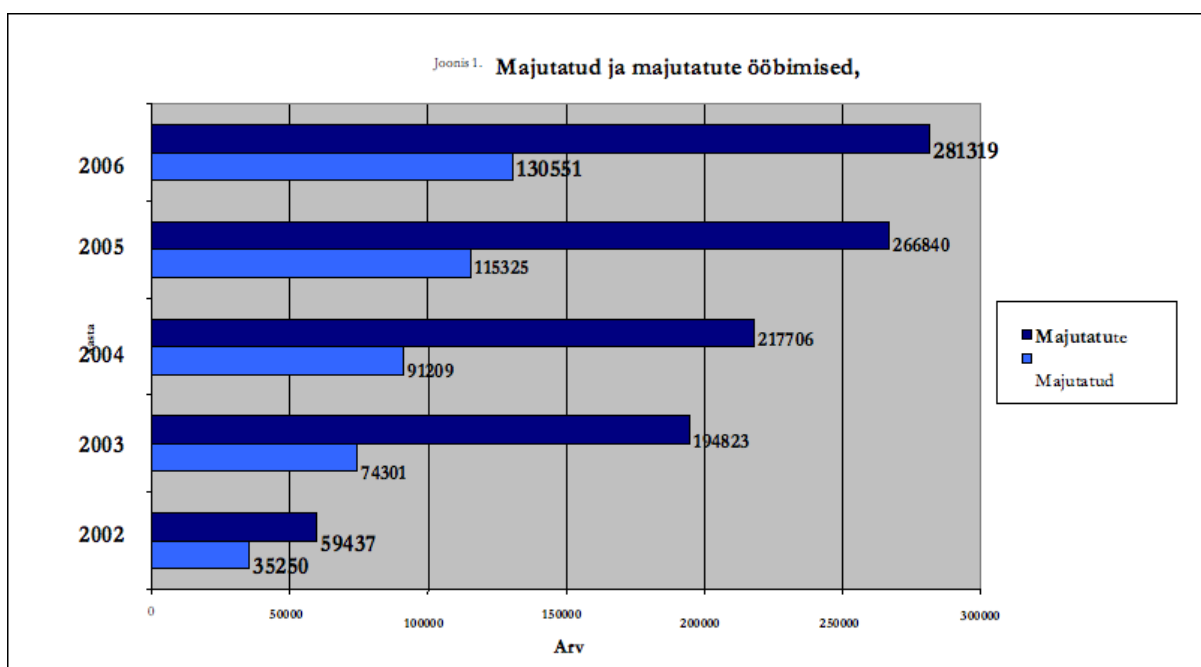
- ☞ Vastuseis tuuleenergia suuremale tootmisele maakonnas – visuaalne ja müraeostus kahjustavad kohalike elukeskkonda, mõjuvad halvasti turismile, Eesti Energia konkurentsi küsimus.
- ☞ Investeeringute mittetasuvus võib takistada reservvõimsuste kasutuselevõtuks ja energiavarustuse stabiliseerimiseks vajalike uute elektriliinide ja kaugematesse piirkondadesse ulatuvate sidevõrkude rajamist, samuti koostootmisjaamade ja tuulikute rajamist.
- ☞ Liiga intensiivse energiatootmisega metsadele, roostikele, põldudele tekitatav kahju – seniste koosluste rikkumine.
- ☞ Olmejäätmete kogunemine, nendest vabanemise kõrge hind.

10. Turism

Ülevaade

Maakonna turismisektori võimekust ja dünaamikat iseloomustab eelkõige turistide arv ja külastajate viibimise aeg saartel. Külastajate üldarvust on siseturistidest üle poole (52%) Saaremaal käinud üle 5 korra. Esmakordsetest külastajatest on tulnud maakonda 56% soomlasi ning 64% muudest maadest.

Ajavahemikul 2002-st 2006 aastani on majutatute arv maakonna majutusasutustes kasvanud 3,7 korda ja majutatute ööbimiste arv 4,7 korda.

Saaremaal on 214 majutusettevõtet (05.10.2007 seisuga), milles on ligikaudu 4500 voodikohta. Hotelle on 15 ja nendest 9 on SPA-hotellid. Toitlustuskohti on 45, enamik Kuressaares. Silmatorkav on söögiasutuste puudus maapiirkondades.

Kvaliteetne ja ökoloogiliselt mitmekesine looduskeskkond, kultuuriliselt väärtuslikud külastusobjektid, säilinud küla- ja talukultuur, looduslähedane maaelu, maatoidu valmistamise ja käsitööoskused ning korraldatavad kultuuri- ning spordisündmused, kõik see võimaldab pakkuda tooteid nii sise- kui välituristidele.

Saare maakonnas on arvestatavad aktiivse puhkuse veetmise võimalused. Maakonda läbib Euro-Velo jalgrattamarssruut. Spetsiaalne jalgrattatee on rajatud 2,4 km pikkune valgustatud Upa - Kuressaare kergliiklustee ning Kuressaares on valminud puhkealaid ühendav 8 km pikkune jalgrattatee. Aktiivse puhkuse võimalustena olgu nimetatud veel kalandus- ja jahiturism, vesiharrastused (sõudepaadid, purjetamine), hobiturism, matkaharrastus, mootorisport, laskmine, golf, tennis, squash.

Peamised sihtgrupid:

- Pered ja lapsed, linnade elanikud, kellele meeldib puhkus maal, merepuhkus, looduses viibimine.
- Tervise- ja ravituristid.
- Kultuurihuvilised.
- Konverentsituristid.

Põhilisteks sihtturgudeks kõrvuti meie sisemaiste turistidega on Soome, Läti, Saksamaa, Rootsi ja Venemaa Peterburi regiooni turistid. Jõudsalt püütakse valmistada Leedu, Poola, Norra, Suurbritannia, Taani, Itaalia ja Venemaa Euroopa osadest saabuvate külaliste vastuvõtuks. Uute sihtturgudena saab võtta Prantsusmaa, Hispaania, Jaapani ja teiste maade turiste.

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

- Saarelisusest johtuv eraldatus, puhas ja turvaline elukeskkond.
- Rikas ajaloopärand - kajastub ajaloolistes vaatamisväärsustes (Kuressaare piiskopilinnus, mõisad, kirikud, kivi kalmed jne), pärimuses (kangelased, legendid).
- Rikkalikult looduslikke vaatamisväärsusi ja loodusväärtusi (metsad, haruldased taimeliigid, dolomiit, ravimuda jne).
- Palju erinevaid kultuuriüritusi (Merepäevad, Ooperipäevad, Lossi päev, Saaremaa Valss, Õlletoober, Saaremaa Ralli jne).
- Toidu- ja käsitöötraditsioonid.
- Tervisekeskused.
- Potentsiaalse tööjõu koolitamine, sh täiendõpe kohapeal (TTÜ Kuressaare Kolledž, Kuressaare Ametikool).

Nõrkused

- Eratraditioonid transpordiühendused ja vähearenenud infrastruktuur (tolmused teed (sh rannamaanteed)).
- Sesoonsus.
- Teenindussektori orienteeritus suvekuudele.
- Turismiteenuste ebahühtlane kvaliteet, toodete ühekülgsus.
- Kvaliteetse tööjõu puudus.
- Ressursside nappus.
- Vähenenud tundus välisurgudel.
- Ühtse turismikontseptsiooni ja -poliitika puudumine (kuvand, mainekujundus, sihtturud, turundus, strateegiline planeerimine, info, analüüsid, katusorganisatsiooni puudumine).
- Nõrk maakonnasisene koostöö: era- ja avaliku sektori vahel, ettevõtjate vahel, kogukonna vähene/nõrk kaasatus.

Võimalused

- Loodusressursside ulatuslikum väärtustamine potentsiaalsete klientide poolt.
- Ühenduste parandamine (püsiühenduse loomine mandriga, rohkem lennuliine, odavlennuliinide aktiivne sisenemine uutele turgudele) ja investeringute suurenemine.
- Üldise teenindustaseme paranemine läbi investeringute inimressurssi.
- Besti elanike sissetulekute kasv, arenev siseturism.
- Toetavate teenuste ja infosüsteemide arenemine.
- Tuntuse ja huvi suurenemine välisurgudel (läbi B7 tegevuse, Saarte Mängud, messid, kultuuriüritused, rahvusvahelised projektid etc).

- 🏠 Turismihooaja pikenemine.
- 🔗 Tugevnenud koostöö erinevatel tasanditel, maakondlikku turismitoodete arendamist ja turundamist koordineeriva asutuse teke; EL tugifinantseerimine.
- 🗣️ Solidaarne kogukond (hoiakute kujundamine ja muutmine tõhusa ja järjepideva kommunikatsiooni abil).

Ohud

- 📁 Majandustaseme üldine langus, vähenevad investeeringud.
- 📄 Ebastabiilsed ühendused.
- 📄 Turistide hulkadest lähtuv reostuse tekkimise oht (jäätmekäitus jne).
- 📄 Elanikkonna vananemine (konservatiivsus, noorte ja haritute väljaränne).
- 📄 Vaatamis- ja loodusvarade atraktiivsuse vähenemine, piirkonna taluvuse ületamine, oma näo kaotamine, mainelangus.
- 🕒 Suur sõltuvus soome turust.
- 🏠 Lähikonkurentide tugevam turundus (Pärnu, Läänemaa, Hiiumaa, Gotland jne).
- 🔗 Puudulikust koostööst tulenev turundus- ja uute ideede potentsiaali kasutamata jätmine.

11. Loodus ja keskkond

Ülevaade

Maakonnas on ammused looduskaitsetraditsioonid. Esimene looduskaitseala moodustati juba 1910. aastal merelindude kaitseks Vaika saartele. 1927. aastast on kaitse all Linnulaht ja Harilaid. 1957. aastal moodustati Viidumäe Riiklik Looduskaitseala, Vilsandi Riiklik Looduskaitseala. 1959. aastast on kaitse all lisaks veel Tagamõisa puisniit, Panga pank, Ohessaare pank, Üügu pank, Rannaniidu pangad, Tupenurme pank, Loode Tammik, 3 parki ja 21 muud objekti.

1990. aastal moodustati Lääne-Eesti saarestiku Biosfääri kaitseala.

Alates 2000. aastast on Saare maakond liitunud Euroopa kaitstavate alade võrgustikuga Natura 2000, mille eesmärk on kaitsta haruldaste või ohustatud loomade, lindude ja taimede elupaiku ja kasvukohti.

Järgnevas tabelis on kokkuvõtlikult esitatud andmed peamiste keskkonnasaaste allikate, maavarade kasutuse, samuti kaitstavate alade kohta.

Tabel: Saare maakonna ökoloogiline seisund

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Öhusaaste paiksetest saasteallikatest, tuhat t	1.0	1.1	1.0	0.9	0.9	1.0
Veekasutus, tuhat m ³	8120	6995	6824	3649	7178	1435
Veevõtt, mln m ³	8.1	7.2	7.2	3.9	7.5	1.6
Veeheide, mln m ³	8.6	7.6	7.2	4.0	8.1	1.9
Heitvee orgaaniliste reoainete reostuskoormus (BHT7), tonni	33	44	27	30	36	26
Jäätmete ladestamine prügilatesse, tonni	7150	7153	7420	7375	7361	6900

Maavarad						
Toodang						
ehitusliiv, tuhat m ³	6.4	6.5	17.0	6.8	9.1	11.2
ehituskruus, tuhat m ³	23.4	25.8	40.7	37.0	53.9	57.2
turvas, tuhat t	5.8	12.0	14.9	7.8	9.1	17.0
Varu						
ehitusliiv, tuhat m ³	16375.0	16368.5	16351.5	16235.4	17161.4	17283.2
ehituskruus, tuhat m ³	16636.4	16610.6	16438.2	16823.3	17400.9	17596.7
turvas, tuhat t	17600.4	17588.4	17813.1	18078.3	18399.1	18382.1
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kaitsealade pindala, hektarit	28708	30729	30733	32182	37750	37752

Allikas: Statistikaamet

Kokkuvõtlik SWOT

Tugevused

- Säilinud maastikumuster ja looduslik mitmekesisus.
- Säilinud veel oskusteave, teadmised loodusega arvestamise, majandamise jne kohta.
- Säilinud maaelaniku hea side loodusega, looduskasutusega.
- Pikaajaline ja säilinud looduskaitse tegevus, struktuurid, traditsioonid.
- Saareline asend aidanud säilitada pärandit, identiteeti, loodusväärtusi.
- Looduslik ressurss veel piisavalt säilinud.
- Looduse uuritus, teadmised ajalooliselt head.

Nõrkused

- Loodusressursside kontrollimatu, suunamata kasutamine.
- Planeerimisalane haldussuutmatlus/koordineerimatus, maakasutuslik tasakaalustamatus.
- Looduskaitse administreerimise halb maine.
- Erinevate huvigruppide vaheline nõrk koostöö.
- Loodushariduse korraldamatus.

Võimalused

- Saaremaa kuvandi ärakasutamise võimalus.
- Elduste loomine traditsiooniliste tegevusaladega tegelemiseks.
- Säilinud kogukondliku eneseteadvuse positiivne ärakasutamine.
- Looduslähedase ja tervisliku elustiili/toodangu/keskkonna väärtustamine.
- Rahvusvaheline koostöö.

Ohud

- Traditsiooniliste tegevuste katkemine, maaelanikkonna kiire vananemine ja vähenemine.
- Saaremaa maine halvenemine.
- Võõrandumine loodusest, looduslikest ressurssidest, looduskasutuse kultuuri halvenemine.
- Looduskasutuse uute tehnoloogiate ebasobivus.
- Avalikus kasutuses olevate maade vähesus külustuskoormuse talumiseks.

IV MAAKONNA ARENGU ANALÜÜS

Maakonna arengu analüüs on koostatud arengustrateegia töörühmade koosolekute teemaarenduste alusel, samuti on kasutatud varasemaid maakonna arengut käsitlevaid analüüse.

1. Maakonda üldisemalt mõjutavad tegurid

- ☞ **Kliimamuutused, keskkond.** Saared on avatud mere mõjudele, nii et ülemaailmsest kliimasoojenemisest tingitud mõjud, sh looduskatastroofid, tabavad neid kõige suurema mõjuga. Maakonna jaoks on tarvilik võimalikult stabiilse varustuse ja ühenduste, samuti kiire kriisiabi tagamine.
- ☞ **Globaliseerumine.** Maailma avatus toob kaasa kapitali ja inimeste vaba liikumise. Ühelt poolt tähendab see saarlastele suuremat vabadust, teiselt poolt survet maailma erinevatest osadest Saaremaa unikaalsuse suunas (uusasukad oma harjumuste ja kultuuriga, turistid ja muud ostjad oma soovidega, liikumisvabadusega seotud oht Saaremaa ülekoormamisele periooditi jne). Majandusliku konkurentsivõime mõttes tähendab globaliseerumine väljakutset igale saarlasele. See toob kaasa järjest enam vajaduse õppida ja täiendada oma kvalifikatsiooni. Maakonna jaoks on seega oluline hariduse kättesaadavus ja kvaliteet. Majanduse jaoks kitsamalt tähendab see oma arengueelduste selget teadvustamist ja kasutamist.
- ☞ **Eesti kuulumine Euroopa Liitu.** Euroopa Liitu kuulumise mõju Saaremaale seisneb eelkõige võimalustes, mida pakuvad EL turud majanduse arenemiseks, ja EL poliitika fondide kaudu oma majanduse ja keskkonna tingimuste mõjutamiseks.
- ☞ **Riigi regionaalpoliitika.** Regionaalpoliitika nõrkused kajastuvad kõige teravamalt riigi raskemini ligipääsetavates piirkondades. Regionaalpoliitika mõjutab maakonnas pakutavate avalike teenuste valikut, turvalisust, töökohtade struktuuri jm.
- ☞ **Koostöö regioonis.** Saare maakond kui üks Eesti maakondadest, kuulub samas Läänemere piirkondade hulka, olles ka üks Euroopa turismi piirkondadest. Koostöö naabrite ja kaugemate partneritega igal tasandil annab võimalusi nii iga saarlase kui maakonna jaoks tervikuna.
- ☞ **Saareline eraldatus.** Geograafiline asend toob ühelt poolt kaasa eraldatuse, pikemad ja kallimad ühendused ning väiksemad võimalused avalikeks hüvedeks (õigemini teeb need kallimaks), teiselt poolt võimaldab suuremat iseolemist ja teeb piirkonna elanikele ja turistidele unikaalsuse tõttu atraktiivseks.

2. Maakonna probleemide ja võimaluste kokkuvõte

Probleemid

- ☞ Elanikkonna vähenemine - negatiivne iive, vananemine, inimeste äravool, eriti noorte inimeste ja “ajude” lahkumine maakonnast.
- ☞ Kohalike traditsioonide kadumine.
- ☞ Looduskeskkonna suhteliselt kerge haavatavus majandamisest tekkiva reostuse ja intensiivse turismiga tekkiva ülekoormuse tõttu.
- ☞ Saarelisusest tingitud elu kallimaks muutumine võrreldes teiste piirkondadega.
- ☞ Isoleeritus transpordiühenduste nõrkuse tõttu
- ☞ Kapseldumine oma keskkonda, mõtlemise piiratus.
- ☞ Läänemere reostuse mõju kalavarudele.
- ☞ Kaootiline ehitustegevus.
- ☞ Kuritegevuse laienemisega turvalisuse vähenemine.
- ☞ Aastuse kontsentreerumine üksikutesse keskustesse.
- ☞ Ühekülgne majandustegevus.
- ☞ Turu piiratus.

Võimalused

- ☞ Säilinud puhas looduskeskkond.
- ☞ Säilinud pärand ja ajaloomälestised, arenenud kultuur.
- ☞ Soodsad võimalused mitmekülge tegevuse arendamiseks - turism, teadus- ja arendustöö, saarelise eluviisiga seotud tegevused, kaugtööl põhinevad tegevused.
- ☞ Võimalused elukeskkonna edasiseks sihipäraseks arendamiseks tänu saarelisusest pakutavale isoleeritusele.
- ☞ Püsiühenduse loomine mandriga.
- ☞ Koostöö ja ühenduste süvendamine Läänemere regioonidega.
- ☞ Aktiivsem kultuurivahetus s.h. maakonna reklaamimine väljapoole.
- ☞ Järjekindlama regionaalpoliitika taotlemine (saarte huvid), s.h. ebavõrdsete arengueelduste kompenseerimisvõimaluste seadustamine
- ☞ Taseme-, kutse- ja täiendkoolituse jätkuv arendamine.
- ☞ Kõrge võimalused “ajude” väljarände vähendamiseks/sisserände soodustamiseks.
- ☞ Põllumajandustoetuste kasutamine.

3. Arengueeldused ja eeskujud

Saare maakond lähtub oma arengustrateegia kujundamisel eeldustest, mis on välja kujunenud ajalooliselt, ning mis pakuvad võimalusi konkurentsivõime teiste Euroopa ja Eesti piirkondadega omanäoliselt ja edukaks arenguks. Need eeldused on maakonna arengut seni suunanud ning suunavad edaspidi. Arengustrateegia seisukohalt on tegu põhiväärtustega, mille säilitamist ja esiletoomist järgivad kõik eesmärgid ja tegevused.

- **Maakonna rikkalik kultuuripärand.**
- **Hästi säilinud ja iseloomulik looduskeskkond.**
- **Uuendusmeelsus.**

- **Tugev kogukond.**

Nimetatud arengueeldused on tekkinud ja püsinud tänu geograafilisele ja majanduslikule paratamatusele saarlaste igapäevase tegevuse kujundajana. Nende mõjul on saared saanud atraktiivseks elu- ja külastuspaigaks. Saarlased on olnud sunnitud oma tegevuses piiranguid ületama, olles ettevõtlikud ja teadmistejanused, samas toetudes kindlale kogukonnale.

Lisaks maakonnale omastele eeldustele on arengumudeli kujundamisel otstarbekas arvesse võtta teiste riikide sarnaste regioonide kogemusi ja eeskujusid. Lähemalt tasub analüüsida Läänemere suurimate saarte (B7) arengumudeleid.

Kõik B7 saared on üsna erineva halduskorralduse ja isetsustusõigusega, kuid kujundanud pikaajalise koostöö tulemusena ühisvisiooni:

- saarte elanikud on tulevikus rikkamad, targemad ja õnnelikumad ning suudavad ise oma tulevikku suunata järjest enam.

B7 saari eraldi vaadatuna võib teha järgmisi järeldusi:

Rügen (Saksamaa) on pikka aega olnud mandriga ühendatud nii autotee kui ka raudteega, olles kaua olnud nn suvitus-saareks, mistõttu ei ole Rügeniga meil palju võrreldavat.

Öland (Rootsi) ühendati silla kaudu mandriga 1974. aastal ja sealt on võtta kogemusi, kuidas uus olukord mõjutab pendelrände kaudu elamis- ja töökohti saarel. Öland on andnud ka kogemuse, et kui saar on jaotatud võrdsetes osades kaheks omavalitsuseks, on raske leida üksmeelt kogu saart puudutavates küsimustes. Suur erinevus Saaremaaga on aga see, et Ölandi sillapea mandril on Kalmari linn, mis pakub rohkelt õpi- ja töövõimalusi. Saare maakonna puhul Virtsu seda rolli ei täida, ka mitte Haapsalu ja Pärnu. Saarlastele jääb metropoliks Tallinn, lennuühenduste kaudu isegi Stockholm ja Helsinki, tulevikus rohkem ka Riia.

Ahvenamaa (Soome) oma ajaloolise autonoomiaga ja omaenese seadusloome, kodakondsuse ning postmarkidega on eriline nähtus, mida otseselt eeskujuks võtta ei saa.

Bornholm (Taani) on küll pindalalt väiksem kui Saaremaa, kuid võrreldava elanike arvuga. Praegune 2007. aastast kehtima hakanud ühe regionaalse omavalitsusega haldussüsteem on analüüsi vääriiv. Huvitav on nn uusdemokraatlik lähenemine riigi poolt garanteeritud arengufondi kasutamisse, mille nõukogusse kuuluvad poliitikute kõrval ka eraettevõtjad.

Eriti palju on õppida Gotlandi (Rootsi) saare kogemustest, kus ühel territooriumil, kuid kahes erinevas kehtimas toimib nii esimese tasandi omavalitsus kui ka regionaalne omavalitsus, kumbki oma funktsioonidega. Gotland on olnud Rootsi riigi poolt pidevas halduskorralduse katsestaadiumis. See pole mitte takistanud saare arengut, vaid vastupidi – riigipoolsed rahasüstid ja teadlik regionaalpoliitika on aidanud Gotlandil areneda kaasaegselt toimiva majandusega hariduse ja turismi saareks.

V STRATEEGIA

1. Visioon

2020. aastal on saarlane tuntud kui uuendusmeelne inimene, kes eelistab elada ja töötada Saare maakonnas, kus on olemas kõik tingimused tema isiklikuks arenguks ja heaoluks.

Saarlased on õppiv kogukond, kus iga taseme HARIDUS on kõigile kättesaadav. Haridussüsteem on paindlik, arvestades õppija kui isiksuse soovidega ning toetades kogu regiooni arengut.

Saaremaa on inspireeriv koht, kus on hea KULTUURI teha ja kultuurist osa saada. Saaremaast on kujunenud rahvusvaheline kultuurikeskus. Maakond on osanud oma potentsiaali maksimaalselt ära kasutada, olles üks omanäolisemaid ja rikkama kultuuripildiga piirkondi Eestis.

Saare maakonnas elab SPORDI-lembene, aktiivne ja terve rahvas, kellel on mitmekesised ja innustavad võimalused sportimiseks kaasaegsetes tingimustes. Spordialase tegevuse krooniks on maakonna klubide ja sportlaste edu tippspordis.

Saare maakonna inimesed oskavad hoida TERVIST, kuid vajadusel on neile kättesaadav kvaliteetne ja ajakohane tervishoiuteenus.

Saare maakonna inimeste võimalusi võimetekohaseks arenguks ja väärilikeks toimetulekuks tagab SOTSIAALHOOLEKANDE süsteem, milles järgitakse võrdse kohtlemise, eetilise ja inimesekeskse printsiipi.

Elamine saartel on prestiižne ja soositud, regionaalpoliitilised hoovad ja erinevate asutuste koostöö tagavad inimestele maakonnas AVALIKE TEENUSTE kättesaadavuse ja TURVALISUSE.

Saarlaste uuendusmeelsus, ettevõtlikkus ja õppimissoov on viinud maakonnas kõige olulisemaks teadmispõhise ja loodusressursse säästva MAJANDUSE. Seeläbi on Saaremaa kaubad saanud kindla rahvusvahelise turu ja saarlased tasuvad töökohad oma maal.

Saare maakonnal on head kodumaised ja rahvusvahelised ÜHENDUSED nii maa, mere kui õhu kaudu, samuti on head liikumisvõimalused maakonna ulatuses.

Kogu maakonna territooriumil on võimalik kasutada pakutavatele teenustele vajaliku kvaliteediga ning sarnase hinnaga interneti teenust ja kõigil elanikel on vähemalt elementaarsed oskused arvuti ning interneti kasutamiseks.

Saare maakonnas kasutatakse ENERGIA tootmiseks kõiki kohapealseid võimalusi, kuid nii, et

elukeskkond hoitakse puhtana; energia transpordi võimaluste avardamisega tagatakse nii maakonna kindel energiavarustus kui alternatiivenergia tootmise jätkusuutlikkus.

Aastal 2020 on Saaremaa Euroopas tuntud, Läänemere regioonis ja Eestis tunnustatud külalislahke, sõbralik ja turvaline reisisiht. Saarte loodus, unikaalne kultuuripärand, kvaliteetsed TURISMItooted ning head puhkamisvõimalused tekitavad soovi maakonda külastada, viibida siin kauem ja tagasi tulla.

Inimene hoiab LOODUST ja LOODUS toetab inimest.

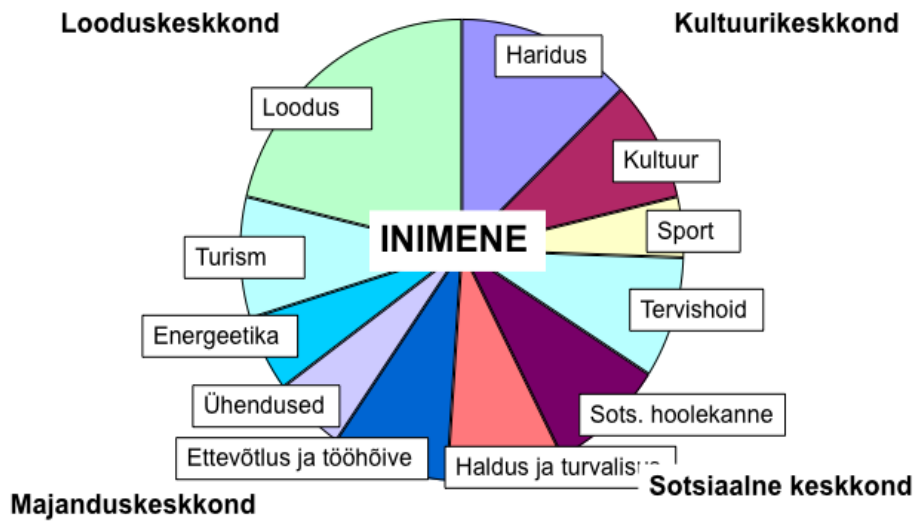
2. Arengumudel

Saare maakonna arengumudel lähtub järgnevalt loetletud põhimõtetest:

- 📁 Arengu keskmeks on saarlane, inimene, kes on ise aktiivne oma elukeskkonna loomisel ja oma ettevõtmistes ja kelle heaks töötavad avalikud institutsioonid.
- 📄 Saare maakonda arendatakse terviklikult ja tasakaalustatult, et kõik inimesed saaks siin oma oskusi ja võimeid kasutada ja oma elu kujundada.
- 📄 Kogukond ja vajadus võimalikult säilitada ning arendada maakonnale iseloomulikke väärtusi, seavad piiranguid inimeste tegevusele. Piirangud lähtuvad aga ühistest huvidest. Nende negatiivsete mõjude vähendamiseks on vajalik kõikide saarlaste, avaliku sektori organisatsioonide ja eraettevõtete koostöö.
- 📄 Elukeskkond hõlmab endas kultuurikeskkonda, sotsiaalset keskkonda, majanduskeskkonda ja looduskeskkonda¹. Nende põhivaldkondade sisse mahuvad arengustrateegia valdkondadena haridus, kultuur, sport, tervishoid, sotsiaaltoetused, haldus ja turvalisus, ettevõtlus ja tööhõive, ühendused, energeetika, turism, loodus ja keskkond.²
- 📄 Elukeskkonna arendamine toimub omavahelises kooskõlas kõigi arengustrateegias osalejate poolt.
- ⌚ Arengumudelil esindatud valdkonnad tuginevad nii maakonna üldistele vajadustele kui ka valdkondade üldistele arengutele Eestis ja mujal, samuti toetuvad kasutada olevatele võimalustele.
- 🖨️ Arengustrateegia elluviimine ja edasine arendamine toetub maakonna tasemel eestvedamisele, et tagada arengu kiirust ja sihikindlust, samuti strateegia hindamisele ja uuringutele, et tagada arendustöö täpsust ja tasakaalustatust.
- 🔗 Arengustrateegia elluviimiseks luuakse maakonna organisatsioonide ja üksikvaldkondade spetsialistide võrgustikud, et tõhustada koostööd ja jõuda iga üksiku probleemi ja inimeseni.

¹ Tuginedes 1) elukeskkonna mõistele – psühholoogiline, füüsiline ja sotsiaal-majanduslik keskkond, 2) Eesti jätkusuutliku arengu 3 alaeasmärgile, mis puudutavad majanduse konkurentsivõime kasvu (majanduskeskkond), sotsiaalse sidususe kasvu (sotsiaalne keskkond), säästlikku keskkonnakasutust (looduskeskkond), 3) Saare maakonna eripärale – kultuuriline identiteet.

² Loetletud valdkondade ja elukeskkonna aspektide vastavus ei ole üksühene, samuti on valdkondade teemad osaliselt kattuvad.

Strateegias osalevad:

- inimesed,
- kodanikuühendused,
- ettevõtted,
- omavalitsused,
- riigiasutused.

Heaolu saavutamiseks nad:

- töötavad enda hüvanguks,
- töötavad üldiseks hüvanguks,
- teevad koostööd.

Arengustrateegia eesmärkide saavutamiseks:

- luuakse koostöövõrgustikud,
- koordineeritakse koostööd valdkondade vahel,
- hinnatakse strateegia toimimist ja uuendatakse seda.

3. Pikaajalised eesmärgid

Saare maakonna pikaajalised eesmärgid aastani 2020 ei ole ranges vastavuses strateegia põhivaldkondadega, see tähendab, et pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks on vaja rakendada meetmeid ja tegevusi erinevatest valdkondadest. Seega ei ole ka valdkondade eesmärgid vaadeldavad pikaajaliste eesmärkide alaesmärkidena, vaid iseseisvate sihtidena aastaks 2013. Valdkondade eesmärkide saavutamiseks ettenähtavad tegevussuunad ja tegevused toetavad samas ka pikaajaliste eesmärkide saavutamist.

Eesmärgipüstitused lähtuvad Saare maakonnaga seotud inimeste huvidest, tasakaalustades samas võimalikke omavahelisi huvide konflikte ja väärtustades pikaajaliselt kujunenud inimeste sotsiaalset, kultuurilist ja majanduslikku kooslust (kogukonda).

- 1.Saarlased on tuntud kui väarikas, lahke, haritud, kultuurne ja ettevõtlik rahvas.
- 2.Saaremaa looduslik ja kultuuriline omapära on säilinud, olles jätkuvalt maakonna eduka arengu aluseks.
- 3.Saaremaa majandus on jätkusuutlik ning selle arengumootoriks on teadmispõhised ettevõtted ja ettevõtluse tugistruktuur, samuti kohaliku eripäraga tooted.
- 4.Saarlaste elukvaliteeti kindlustab kõigi vajalike teenuste hea tase ja kättesaadavus.

VI EESMÄRGID JA TEGEVUS AASTANI 2013

Selles strateegia osas esitatakse valdkondade arendamise plaanid jaotuses: eesmärgid > tegevussuunad > tegevused. Tegevused pole esitatud nummerdatuna, vaid on toodud pigem selgitamiseks tegevussuundasid. Nende täpsemad parameetrid esitab strateegia lisaks olev tegevuskava tabel.

1. Haridus

Eesmärgid

- ☐ ☐ ☐ Õppijate individuaalsed iseärasused on väärtustatud ja õppimisvõimalused tagatud.
- ☐ ☐ ☐ Kohapeal on kättesaadav kvaliteetne ja konkurentsivõimeline kutse- ja kõrgharidus ning täiskasvanute tööalane koolitus.
- ☐ ☐ ☐ Kõigile saarlastele on tagatud võrdsed võimalused huvialahariduseks ja vabahariduslikuks koolituseks, samuti on olemas mitmekesised noorsootöö võimalused.
- ☐ ☐ ☐ Hariduselu korraldamisest ja koolide juhtimisest võtavad osa erinevad ühiskonna sektorid ja huvirühmad.

Tegevussuunad ja tegevused

1.1.1. Laste individuaalsete iseärasustega paremaks arvestamiseks koolis võimaluste loomine, sh:

- mitmekülgsede hariduse mõõtmiskarakteristikute kasutuselevõtt koolide objektiivsemaks hindamiseks;
- piisava hulga eriala- ja erispetsialistide olemasolu tagamine koolides (riigitellimuse, kutse-sobivuse tähtsustamise ja töötajate motiveerimise kaudu);
- pedagoogilise kaadri ealine ja sooline tasakaalustamine (atesteerimise ja motiveerimise kaudu).

1.1.2. Lastevanematele pedagoogiliste teadmiste andmine, sh:

- maakondlik lastevanemate koolitusprogramm;
- E-kooli keskkonna käiguhoidmine;
- lastele erinevate vaba aja sisustamise võimaluste loomine.

1.1.3 Lastele erinevate vaba aja sisustamise võimaluste loomine, sh:

- erinevate huvide ja eeldustega lastele sobiva rakenduse leidmine;
- õpilaste käelise tegevuse arendamine;
- hariduslike erivajadustega lastele võimetekohase, erinevatel õppetasetel hariduse omandamise tingimuste ja seda toetava rehabilitatsioonisüsteemi tagamine (õpetus elukohajärgsetes koolides, Kallemäe Koolis).

1.1.4 Eelkooliealistele lastele õppimisvõimaluste ja päevahoiu võimaldamine, sh:

- uute lastehoiuvõimaluste ja lasteaiakohtade loomine;
- koolieelsete lasteasutuste ruumide renoveerimine ja õppevahendite uuendamine.

1.2.1. Hariduse erinevatest tasemetest ühtse kooskõlalise, regiooni vajadusi ja huve arvestava terviku moodustamine, sh:

- erinevate kutseõppeliikide arendamine (kutsealane eelkoolitus, kutseõpe üldhariduskoolis, kutseõpe põhihariduse ja keskhariduse baasil, kutse-keskharidusõpe, täienduskoolitus);
- regiooni vajadustele ja huvidele vastava kõrgharidusõppe arendamine (rakendus-kõrgharidusõpe, täienduskoolitus, koostöös ülikoolidega akadeemilise suuna õpe erinevatel astmetel);
- erinevate haridustasemete vahelise liikumise soodustamine ja sidustatuse paindlikumaks muutmine;
- toimiva täiskasvanuõppe (tasemeõpe, täiendusõpe) süsteemi loomine (koostöö, info, logistika);
- toimiva karjäärinõustamise süsteemi loomine (nõustamiskeskused maakonnas, toimiv võrgustik asutuste vahel);
- maakondliku koolitusala info levitamise süsteemi loomine (teatmikud, elektrooniline info);
- Õppeasutuste infrastruktuuri arendamine (nt TTÜ Kuressaare Kolledži õppehoone ja hostel, Kuressaare Ametikool, üldhariduskoolid, Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasiumi õppebaas).
- Kõrgkoolitaseme õppimisvõimaluste toomine Saaremaa noortele ja täiskasvanutele.

1.2.2. Haridusasutused ja nende sotsiaalsed partnerid teevad kooskõla leidmiseks ja hoidmiseks koostööd, sh:

- koostöö edendamine ettevõtete ja organisatsioonidega, iga-aastase arengufoorumi (maakondliku ümarlaua) korraldamine;
- ühiste huvide esindamine haridus- ja regionaalpoliitilistes küsimustes;
- ühiste seisukohtade kujundamine ja esindamine riikliku koolitustellimuse ning investeerin-gute kavandamisel;
- infrastruktuuri (õppe- ja praktikabaasid, töökojad, laborid jm) ning inimressursi (õpetajad, õppejõud, lektorid) optimaalne/ühine kasutamine.

1.2.3. Erineva taseme haridusasutuste rakendamine maakonna elukeskkonna arenguks, sh:

- regionaalse kompetentsikeskuse loomine ja väljaarendamine (koostöömudeli loomine, organisatsioon, ettevõtete innovatsiooni toetamine);
- maakonna ettevõtluse arendamine ja toetamine koolituse ning uurimis- ja arendustegevuse kaudu (koolitusvajaduste uuring, koolitused, arendusprojektid, tootearendusprojektid);
- klatri-arendus regiooni jaoks prioriteetsetes valdkondades (turism, merendus ja keskkond);
- maakonda iseloomustavate teadmiste integreerimine õppekavadesse.

1.3.1. Sihtgruppidele võimaluste loomine ligipääsuks teabele ja koolitusele, sh:

- teabe-võimaluste avardamine (info- ja teabetoad külades, teavitussüsteem, interneti-ühenduse võimalused igal pool maakonnas);
- õppimist toetava logistikasüsteemi loomine.

1.3.2. Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt huvialahariduse ja vabaharidusliku koolituse igakülgne toetamine, sh:

- 3nda sektori aktiveerimine;
- õppimiseks vajaliku infrastruktuuri loomine (erinevad projektid, loodushariduskeskus).

1.3.3. Noorsootöö keskuste arendamine ja kaasaegsete meetodite rakendamine, sh:

- avatud noortekeskuste rajamine;
- rahvusvahelised noortevahetuse projektid (B7);
- noorteühenduste tekkimise soodustamine;
- noorte ettevalmistamine töömaailma integreerumiseks (töömalevad, ühiskasulik töö ja kutsesuunitlus koolides ja noorsootöö asutustes);
- noorte teabe- ja nõustamiskeskuste arendamine.

1.4.1. Lastevanemate osa suurendamine koolide juhtimisel, sh:

- Hoolekogude tööle rakendamine kõigis haridusasutustes ja koostöö suurendamine juhtkonnaga.

1.4.2. Sotsiaalsete partnerite osa suurendamine otsustustasandil kutse- ja kõrghariduses, sh:

- ettevõtjate teadlikkuse ja huvitatuse tõstmine kutsehariduse suhtes ja nende aktiivsem kaasamine kutseõppeasutuste juhtimisse;
- avaliku sektori (KOV, MV) kaasamine koolitustellimuse kavandamise protsessi.

2. Kultuur***Eesmärgid***

2.1. Iga saarlane tunneb ja teab oma juuri, väärtustab rahvakultuuritraditsioone ja kannab neid edasi. Saaremaa rikkalik kultuuripärand on säilinud kogu oma uhkuses.

2.2 Kõikides Saaremaa omavalitsustes korraldavad kultuurielu haritud, entusiastlikud ja motiveeritud kultuuritöötajad.

2.3 Saaremaal on välja arendatud tänapäevastele tingimustele vastavate kultuuriasutuste võrgustik.

2.4 Saaremaa omakultuur on konkurentsivõimeline.

2.5 Saaremaa on tuntud ja rahvusvaheliselt tunnustatud kultuurikeskus kogu Läänemere piirkonnas.

Tegevussuunad ja tegevused

2.1.1 Kultuuripärandi säilitamine ja kultuuriloo talletamine, sh:

- rahvakultuuri märgiürituste traditsiooni hoidmine, uute algatuste toetamine, sh maakondlikud käsitöölaadad ja -näitused;
- Saaremaa ajaloo eksponeerimine: püsinäituse kontseptsiooni kujundamine, kultuurilooliste teoste väljaandmine ("Saaremaa rahvariided", saarlaste biograafiline leksikon);
- eraalgatuse ja omavalitsuste toetamine väikemuuseumide rajamisel ja arendamisel;
- Saaremaa Merekultuuri Keskuse loomine;
- Illiku kaluriküla väljaehitamine ja Maasilinna arendamine.

2.1.2 Muinsuste kaitse, sh:

- Kuressaare kindluse kompleksne restaureerimine/konserveerimine;
- ajalooliste kirikute restaureerimine ja külastajatele kättesaadavamaks tegemine;
- arheoloogia-, arhitektuuri- ja ajaloomälestiste korrastamine ja eksponeerimine;
- tuuleveskite ja kiviaedade taastamise programmi jätkamine ja arendamine;
- kõigi olulisemate kinnismälestiste tähistamine infotahvlite ja suunavate viitadega.

2.2.1 Kultuuritöötajate motiveerimine, sh:

- kultuuritöötajate seminaride ja koolituste läbiviimine maakonnas ja aktiivne osalemine väljaspool toimuvatel koolitustel;
- Saaremaa noorte loojate ja kultuurikorraldajate kojupöördumise stipendiumi "Tagasi saarele" ellukutsumine;
- kultuuriinimeste tunnustussüsteemi väljatöötamine ja olemasolevate kultuuripreemiade järjepidev väljaandmine;
- omavalitsuste kultuuritöötajate palkade tõstmine vähemalt riigi keskmise palga tasemele;
- kultuuritöötajate rahulolu-uuringu läbiviimine.

2.3.1 Kultuuriinfrastruktuuri arendamine, sh:

- uute kultuuriobjektide ehitamise ning remonti ja renoveerimist vajavate kultuuriasutuste pingerea koostamine;
- riiklike investeeringute toel olemasolevate kultuuriobjektide renoveerimine ja uute ehitamine pingerea alusel: Mustjala, Kihelkonna, Pärsama ja Piiri rahvamajad;
- olemasolevate vabaõhulavade renoveerimine ja uute ehitamine;
- maakonnakeskse vabaõhulava ehitamine Kuressaarde;
- raamatukogude-infokeskuste võrgustiku väljaarendamine.

2.4.1 Kohaliku kultuuritegevuse toetamine ja koostöövõrgustike arendamine, sh:

- Saarte kultuuriprogrammi käivitamine;
- Saaremaa Kultuuri Suveülikooli käivitamine;
- maakonna kollektiivide toetamine;
- väärtfilmiprogrammide näitamine Kuressaares.

2.5.1 Rahvusvaheliste koostööprojektide ja ürituste, kultuuriturismi arendamisega seotud tegevused, sh:

- kultuurifestivalide korraldamine (ooperifestival, teatrifestival, filmifestival, kunstifestival, Kuressaare Lossipäevad, Kuressaare Merepäevad, Kuressaare Kammermuusika Päevad, festival "Juu jääb" Muhus);
- B-7 kultuuri koostöö võrgustiku loomine ja osalemine ühisprojektides;

- sõprusmaakondadega ühisprojektide väljatöötamine ja arendamine;
- sõprusvaldade koostöö arendamine.

2.6.1 Kultuurisündmuste planeerimine ja teavitamine, sh:

- maakondliku kultuurisündmuste aastakalendri väljaandmine.

3. Sport

Eesmärgid

- 3.1 Saarlased on tervislike eluviisidega aktiivne kogukond.
- 3.2 Spordiehitiste rajamine ja kasutus arvestab kõigi sportijate huve.
- 3.3 Kujunenud on hästi toimiv spordimudel.
- 3.4 Saarte Mängud Saaremaal toimuvad aastal 2015.

Tegevussuunad ja tegevused

3.1.1 Laste ja noorte sportliku tegevuse toetamine, sh:

- lasteaedade ja koolispordi jätkusuutlikkuse tagamine (spordiüritused, juhtimine, tunnustamine, spordimeditsiin);
- olemasolevate spordirajatiste ärakasutamine sportliku tegevuse korraldamisel ja laste vaba aja sisustamisel;
- noortele mõeldud spordirajatiste ehitamine ja kaasajastamine (sh lasteaedade mänguväljakud, koolide staadionid ja võimlad koos inventariga);
- spordispetsialistide erialane koolitus - kehalise kasvatus õpetajad, kooliarstid, lasteaiakasvatavad, algklasside õpetajad, treenerid.

3.1.2 Lapsevanemate ja perede teadlikkuse tõstmine tervislikest eluviisidest.

- maakondlik tervisespordiürituste sari.

3.2.1 Maakonna spordiehitiste optimaalne rajamine ja kasutamine, sh:

- tööühma moodustamine prioriteetide väljaselgitamiseks spordiasutuste rajamisel;
- maakondlike ürituste ja spordilaagrite korraldamine valdade spordiehitistes;
- invasportlaste vajadustega arvestamine spordiehitiste rajamisel;
- spordiehitiste avaliku kasutamise tagamine;
- tervisespordirajatiste halduskulude planeerimine, uute rajamine (sh kergliiklusteed ja terviserajad).

3.3.1 Spordiklubide rolli suurendamine, sh:

- oma spordiala missiooni teadvustamine avalikkusele läbi info, ürituste ja võistluste;
- klubide toetusüsteemi ühtlustamine, lisafinantserimise võimaluste leidmine;
- kvalifitseeritud treenerite palkade ühtlustamine haridussüsteemi palkadega.

3.3.2 Spordielu juhtimine maakonnale optimaalsel viisil, sh:

- Saaremaa Spordiliidu jätkusuutliku tegevuse tagamine ja selle kaudu maakonna spordi juhtimine.

3.3.3 Erasektori ja suurte riigistruktuuride (KL, Piirivalveamet, RMK jt) kaasamine spordi ja spordibaaside toetamisse, sh:

- vastastikku kasulik koostöö (spordiehitiste ühine kasutamine, ürituste korraldamine, investeeringute ühitamine jmt);
- erasektori spordiürituste toetamine (pms mitterahaline toetus).

3.4.1 Saarte Mängudele riigi tunnustuse ja finantstoetuse saamine, sh:

- Saarte Mängude olulisuse teadvustamine vabariiklikul ja regionaalpoliitilisel tasemel, kindlustamaks ürituse rahastamist;
- Saarte Mängude teemaliste spordiürituste ja -sarjade korraldamine;
- Saarte Mängude ajaloo jäädvustamine ja eksponeerimine.

3.4.2 Rahvusvahelise koostöö jätkamine ja laiendamine, sh:

- järjepidev osalemine Saarte Mängudel, B7 noorte spartakiaadil jt rahvusvahelistel spordiüritustel;
- maakonnas korraldatavate rahvusvaheliste spordiürituste toetamine.

3.4.3 Maakonna tippspordi toetamine, sh:

- investeeringud tippspordirajatistesse: 8-rajaline ujula, tennishall, laskespordi baaside laiendamine.
- tipptreenerite kaasamine maakonna treenerite koolitamisel ja seminaridel;
- spordimeditsiinilise teeninduse loomine (spordiarsti koht, dispanseerimise võimalused);
- üleriigiliste ja rahvusvaheliste tippvõistluste korraldamise soodustamine.

3.4.4 Maakonna sportimisvõimaluste laiem teadvustamine, sh:

- spordiorganisatsioonide koostöö turismiasjalistega teadvustamiseks maakonna sportimisvõimalusi;
- andmebaasi loomine maakonna sportimisvõimalustest.

4. Tervishoid***Eesmärgid***

4.1 Maakonnas on kättesaadav kvaliteetne üldarstiabi.

4.2 Eriarstiabi maakonnas on optimaalne ja vajadusi rahuldav.

4.3 Hooldusravi vastab vajadustele ja nõuetele.

4.4 Rahva tervise näitajad on paranenud.

Tegevussuunad ja tegevused

4.1.1 Perearstiabi kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine, sh:

- perearsti praksiste arvu suurendamine (Kuressaares) ja ühtlasi nimistute suuruse vähendamine alla 2000;
- kõikide perearstipraksiste täitmine kvalifitseeritud arstidega;
- üle piirsuurusega (üle 2000) nimistute kindlustamine spetsialiseeritud abiarstidega.

4.1.2 Perearsti praksiste varustamine nõuetekohaste ruumidega, sh:

- olemaolevate ruumide renoveerimine ja nõuetele vastavusse viimine;
- maaperearstide ruumide säilitamine omavalitsuste omandis.

4.1.3 Ravitöö järjepidevuse tagamine, sh:

- koostöö perearstide, eriarstide ja hoolekandeesutuste vahel;
- E-haigusloo kasutuselevõtmine.

4.2.1 Kuressaare Haigla kaasajastamine, sh:

- Kuressaare Haigla infrastruktuuri (ruumid, aparatuur) uuendamine;
- Kuressaare Haigla voodifondi optimeerimine;
- Kuressaare Haigla kindlustamine kvalifitseeritud personaliga.

4.3.1 Statsionaarse hooldusravi kättesaadavuse parandamine, sh:

- hooldusravi voodikohtade arvu suurendamine 90-ni;
- integreeritud hoolduse juurutamine hoolekandes.

4.3.2 Ambulatoorse hooldusravi laiendamine maakonnas, sh:

- päevase öendusabi (päevase hooldusravi) juurutamine;
- kodu-öenduse (koduse hooldusravi) laiendamine.

4.4.1 Tervisekäitumise kujundamine, sh:

- terviseradade ja parkide rajamine ning rahvaspordiürituste korraldamine;
- tervist edendavate liikumiste arendamine ja viimine iga indiviidini – tervislik linn, suitsuprii klass, tervist edendavad asutused ja paikkonnad.

4.4.2 Koostöövõrgustiku arendamine, sh:

- perearstide ja kohalike omavalitsuste aktiivsuse tõstmine tervise edenduslikus töös;
- kohalike omavalitsuste tervise-edenduse võtmeisikute koolitamine;
- koolide töötajate aktiivne kaasamine tervise-edendusse;
- töötervishoiu edendamine ettevõtetes ja asutustes.

4.4.3 Riiklike tervise edenduse programmide realiseerimine maakonnas, sh:

- iga-aastaste tegevuskavade koostamine programmide täitmiseks;
- kodanikuühenduste kaasamine programmide ja projektide elluviimiseks.

5. Sotsiaalhoolekanne

Eesmärgid

5.1 Aastaks 2015 on Saare maakonnas tagatud seadusandlusele tuginev sotsiaalhoolekande teenuste kättesaadavus ja kvaliteet, teenuste valik on mitmekesisunud.

5.2 Hoolekandeesutused on renoveeritud ja rekonstrueeritud, kogu hoolekandeesutuste süsteem on optimeeritud.

5.3 Maakonna elanikele on tagatud võimetekohane osalemine õpingutes ja tööelus.

Tegevussuunad ja tegevused

5.1.1 Hoolekandesüsteemi arendamine ja hoolekandeteenuste valiku laiendamine, sh:

- eakate integreeritud hooldussüsteemi väljaarendamine ja rakendamine;
- õendushoolduse ja/ koduse õendusabi tööle rakendamine;
- päevakeskuste rajamine;
- rehabilitatsiooniteenuste arendamine noorte ja täiskasvanute sõltuvusprobleemide leevendamiseks;
- laste ja perede, eakate, puuetega inimeste, heitunute ning sõltlaste põhi- ja tugiteenuste vajaduste väljaselgitamine;
- lastekaitsetöötajate ja koolisotsiaaltöötaja tööle rakendamine või vastava teenuse võimaldamine kõigis omavalitsustes;
- tugi- ja asendus- ning hooldusperede süsteemi loomine;
- laste – ja pereabiteenuste juurutamine, erivajadusega isikute hoolekandeteenuste korraldamine ning eluasemeteenuste osutamine.

5.1.2 Sotsiaalsete probleemide ennetamise süsteemi parandamine, sh:

- puuetega inimeste või muu eneseabigruppide töölerakendamine (toetus, koolitus);
- vabatahtliku tugivõrgustiku koolitamine ja tööle rakendamine hoolekandetegevustesse;
- teadlikkuse tõstmine tervishoiu, hariduse ja hoolekande alase koostöö vajalikkusest (seminarid, koolitused, konverentsid; koostöö sotsiaaltöötajate, tugiisikute, juhtumikorraldajate, perearstide jt vahel);
- teadlikkuse tõstmise projektid ja programmid usulise, soolise jm sallivuse tagamiseks;
- riskirühma laste (alkoholiprobleemidega pered, lahutatud pered jne.) toetamine tegutsevate tugigruppide kaudu;
- nõustamise tagamine sõltuvusprobleemidega noortele ning aktiivse sõltuvusainete vastase selgitustöö tegemine kõikide noorte hulgas;
- iga-aastase suvise noorte töömaleva korraldamine töötamise võimaldamiseks ja kuritegevuse ennetamiseks.

5.1.3 Toetavate ja tugistruktuuride arendamine, sh:

- tugiteenuste arendamine, isiklike abistajate, tugiiskute koolitamine, töölerakendamine;
- eri- ja lisavajadustega lapsi kasvatavate perekondade tugisüsteemide arendamine;

- Saaremaa puuetega inimeste organisatsioonide tegevuse aktiveerimine, rehabiliteerimine ja tugiteenuste osutamine, eneseabigruppide loomine;
- sotsiaaleluruumide rajamine ja sotsiaaleluruumide kasutussüsteemi väljatöötamine (erivajadustega isikud, eakad, lastekodust ellu astujad, kodutud);
- uuringud ja koostöö ühistranspordivõrgu kooskõlastatud sõiduplaanide loomiseks, et tagada kliendigruppide võimalikult hea ligipääs teenustele.

5.1.4 Uuenduslike põhimõtete rakendamine sotsiaalhoolekande korraldamisel ja teenuste osutamisel, sh:

- individuaalse elektroonse sidesüsteemi ostmine ja rakendamine ava- ja asutusehoolduse klientide kiire abivajaduse korral;
- infotehnoloogia võimaluste rakendamine kohalike sotsiaalregistrite loomisel ja teenuste arvestuse pidamisel (STAR programm);
- sotsiaalteenuste maakondliku elektroonilise pidevalt uuendatava andmekogu ja maakonna vastava kodulehekülje loomine;
- innovatiivsete projektide toetamine sõltuvusprobleemidega isikute rehabiliteerimiseks;
- tööõustamisteenuse ostmine töömotivatsiooni tõstmiseks ja paremate töötulemuste saavutamiseks.

5.2.1 Hoolekande-, sotsiaal- ja päevakeskuste võrgustiku rajamine ja renoveerimine, sh:

- üldhooldekodude ja päevakeskuste rajamine/reorganiseerimine ja renoveerimine: Muhu, Eikla, Kõljala, Kihelkonna, Pähkla, Orissaare, Lümanda, Salme, Kuressaare (KREK);
- Randvere Töö- ja õppekeskuse väljaarendamine - erivajadusega inimeste töö- ja rehabilitatsioonikeskuseks ja toetatud elukohtadeks (ka lastekodu-järgseks elamiseks);
- pere-tüüpi laste asenduskodu ehitamine, asenduskoduteenuste arendamine Kuressaare Väikelastekodu baasil;
- maakondliku rehabilitatsiooniasutuse rajamine noortele ja täiskasvanutele sõltuvusprobleemide leevendamiseks või vabanemiseks, rehabilitatsioonimetoodika väljatöötamine;
- sotsiaaleluruumide rajamine ja sotsiaaleluruumide rajamine, kohandamine ja kasutussüsteemi väljatöötamine;
- puuetega inimeste koja ruumide renoveerimine ja laiendamine.

5.3.1 Järjekindla tööhõivepoliitika rakendamine, sh:

- vähese konkurentsivõimega isikute ja teiste riskirühmade töötamise toetamine ja toetatud töökohtade loomine;
- hoolekandetasutuste ja sotsiaalkeskuste osalemine koostöös Tööturuameti Saaremaa osakonnaga tööharjutuse ja –praktika korralduskohtadena.

5.3.2 Erivajadustega inimestele võimetekohase õpingutes ja tööelus osalemise tagamine, sh:

- psüühiliste erivajadustega isikutele eluaseme- ja toetavate teenuste pakkumine;
- puuetega laste vajaduste väljaselgitamine ning neile õppeprotsessis ja lasteaias vajalike toetavate teenuste rakendamine (tugiisikud, isiklikud abistajad);

- koostöös ettevõtjatega ümarlaua läbiviimine potentsiaalsete töövõtjate leidmiseks ja vajaduste väljaselgitamiseks.

6. Haldus ja turvalisus

Eesmärgid

6.1 Avalikud teenused on saarlastele senisest kättesaadavamad.

6.2 Regionaalse kontsentreerituse suurendamise juures on välditud Saare maakonna kui terviku ja tema üksikute osade ääremaastumist, väärtustatud on lokaalsed eripärad.

6.3 Saare maakond on Eesti turvalisim piirkond.

Tegevussuunad ja tegevused

6.1.1 Riigi- ja omavalitsusasutuste haldustoimingute muutmine efektiivsemaks, lihtsamaks ja läbipaistvamaks, sh:

- haldusmenetluse parendamine seadustest tulenevate ülesannete täitmiseks;
- avalike teenuste lähendamine inimesele III sektori (sh külakeskuste) arendamise kaudu;
- pädevate ametnike ja III sektori töötajate koolitamine ja värbamine;
- uute E-teenuste juurutamine ja propageerimine.

6.1.2 Kohalike omavalitsuste orienteerumine koostööle avalike teenuste pakkumisel, sh:

- ühistegevuse valdkondade väljaselgitamine (sh ühiste spetsialistide palkamine spetsiifilistes valdkondades), piirkondlike koostöölepete sõlmimine;
- ühist huvi sisaldavate funktsioonide täitmine Saaremaa Omavalitsuste Liidu poolt, omavalitsusliidu büroo tugevdamine;
- valdade liitumisvõimaluste selgitamine;
- omavalitsuste üldplaneeringute koostamine ja kaasajastamine;
- maakonna omavalitsuste õigusaktide andmebaasi arendamine.

6.1.3 Elanike võimaluste parandamine avalikus elus osalemiseks ja otsuste tegemisel kaasärääkimiseks, sh:

- elanike algatusvõime, aktiivsuse ja kaasatuse tõstmine ning III sektoriga seotud projektide toetamine;
- kohaliku omaalgatuse programmide võimaluste laialdasem kasutamine.

6.2.1 Riigihalduse korraldamine maakonna huve arvestades, sh:

- maavanema, kui riigi esindaja, arvamuse rõhutamine maakonna tasakaalustatud arendamisel;
- riigi kohahaldusüksuste tasakaalustatud paiknemise ja toimimise tagamine maakonnas (sh infrastruktuuri toimimise tagamine);
- ametkondade arengukavade kooskõlastamine maavalitsusega.

6.2.2 Maakonna identiteedi ja eripärade väärtustamine, sh:

- maakonna inimeste tunnustamine;
- välissuhete hoidmine ja arendamine;
- järjepidev piirkondlik arendusprotsess;
- maakonna tutvustamine erinevatele sihtgruppidele.

6.3.1 Maakonna elanike ja külaliste turvatunde suurendamine, sh:

- kogukonnakeskne kuritegevuse vastane ennetustöö, koostöövõrgustike loomine riskigruppide mõjutamiseks õiguskuulekale käitumisele;
- analüüsipõhise patrulltöö rakendamine maksimaalse turvalisuse tagamiseks;
- saarelisusest tingitud eritingimuste väljatöötamine, tagamaks kiiret reageerimist õnnetustele ja ohuolukordadele;
- varajase hoiatuse süsteemi väljatöötamine ja rakendamine, eesmärgiga teavitada erakorralistest ohtudest ja loodusõnnetustest;
- kohalike omavalitsuste arengukavade täiendamine turvalisema elukeskkonna tegevusplaaniga;
- perioodiline turvalisuse monitooring.

6.3.2 Kodanikujulguse väärtustamine, sh:

- kogukonna kaasamine vabatahtlikkuse alusel turvalisusega seotud valdkondadesse: korrakaitse, naabrivalve, tuleohutus ja vetelpäaste.

6.3.3 Alaealistega seotud kuritegevuse vastane võitlemine, sh:

- meediakampaaniate läbiviimine kooli ja lähisuhtevägivallast;
- alaealiste kaitsele suunatud ametnike tegevuse ühtlustamine;
- riskirühmadesse määratletud isikute allutamine sotsiaalprogrammidele;
- teavitustöö lapsevanemate hulgas alaealistega seonduvatest riskidest;
- alaealiste kuritegevuse ennetusprogrammide läbiviimine.

6.3.4 Liikluskultuuri parandamine, sh:

- liiklusjärelvalvesüsteemide parandamine tehniliste abivahendite ulatuslikuma rakendamisega (kiirusemõõtjad, alkomeetrid, automaatsed kiirusemõõdusüsteemid jm);
- maakonna liiklusohutlike kohtade tähistamine ja sellest teavitamine;
- liiklusohutusosalaste õppekavade väljatöötamine, rakendamine ja täiendkoolituste korraldamine.

6.3.5 Tuleõnnetuste vastane võitlus, sh:

- meediakampaaniad tuleohutuse tagamisest;
- tuletõrjeveevarustuse teemaplaneeringute koostamine;
- tuleohutusosalased koolitusprogrammid;
- häirekeskuse säilitamine Saaremaal.

7. Ettevõtlus ja tööhõive

Eesmärgid

7.1 Maakonna ettevõtlus on mitmekesine ja paindlik.

7.2 Rohkem ettevõtteid on suundunud töömahukalt ettevõtluselt teadmispõhisele ettevõtlusele.

7.6 Säilinud on senine töökohtade arv maapiirkondades.

7.7 Aktiivsesse tööellu on kaasatud seni vähem hõivatud elanikkonnagrupid.

Tegevussuunad ja tegevused

7.1.1 Maakonna ettevõtluskeskkonna tasakaalustatud arenguks tingimuste loomine, sh:

- ettevõtjate ja omavalitsuste koostöö olemasolevate tootmisharude toimimiseks (vajaliku infrastruktuuri arendamine, prioriteedid kohalike omavalitsuste arengukavades ja planeeringutes);
- soodustatakse investeringuid ettevõtetesse ja uutesse majandusharudesse;
- Saaremaa Ettevõtjate Liidu loomine.

7.1.2 Klasteripõhise ettevõtluse arendamine olulistest majandusvaldkondades, sh:

- koostöövõrgustike loomine klasteri-arenduseks (ettevõtjad, riigi- ja omavalitsusasutused, III sektor), koostööprojektid;
- turismi-klasteri kujundamine (tootearendus, turismitooted ja -teenused, infrastruktuur, ühendused);
- merendus-klasteri kujundamine (merendusõpe, merebioloogia, merevarud, rannaalade arendus, väikelaevaehitus) vastavate koostöövõrgustike põhjal;
- klasteripõhise majanduse arenguks oluliste teenuste ja oskusteabe väljatöötamine ja kättesaadavaks tegemine (õppekavad ja koolitused kõikides valdkondades).

7.2.1 Teadmispõhise ettevõtluse toetamine, sh:

- teadmispõhist ettevõtlust toetava infrastruktuuri arendamine (maakondliku arenduskeskuse aktiveerimine, koostöö õppeasutustega);
- kompensatsioonipaketi väljatöötamine innovatiivse ettevõtluse toetamiseks saarelisest asendist ja sesoonsusest tulenevate lisakulude katmiseks;
- ettevõtlust ja ettevõtluskeskkonda toetavad uuringud;
- innovatsioonitööd eestvedava kompetentsikeskuse arendamine.

7.2.2 Inimressursi arendamine, sh:

- Saare maakonna perspektiivse tööjõuvajaduse selgitamine ja koolitusvõimaluste kohandamine vastavalt selgitatud vajadustele;
- (potentsiaalsete) ettevõtjate ja töötajate innovatsioonialane teavitamine ja koolitamine;
- kõigile maakonna elanikele täiendkoolituse võimaluste loomine enese ja ettevõtte arendamiseks;
- innovaatilise potentsiaaliga inimeste (koolitajad, õppurid, teadlased, spetsialistid,

ettevõtjad) motiveerimine töötamiseks Saaremaal (koostöö institutsioonide vahel).

7.3.1 Ettevõtluse soodustamine ja aktiivsemaks muutmine maapiirkonnas, sh:

- koolitused EL ja riiklike toetuste kohta, mis aktiveerivad ettevõtlust maapiirkonnas;
- tootearenduse ja tootedisaini ning ekspordikontaktide seminaride läbiviimine;
- nišitootmise edulugude õpetamine kohalike õppeasutuste kaudu ning kajastamine meedias;
- mahepõllumajanduse otsene propageerimine ja toetamine;
- koolitused maaettevõtluse sh. nišipõllumajanduse ja ökotootmise võimalustest;
- ühistegevuse soodustamine uute turgude leidmisel;
- käsitöönduse, töötlemise ja väärindamise arendamine.

7.3.2 Kalanduse, jahinduse ja metsanduse, kui maakonna traditsiooniliste elualade toetamine, sh:

- investeeringute toetamine ranna- ja sisevete kalanduse efektiivseks ja keskkonnasäästlikuks toimimiseks;
- loodusväärtuste (metsad, veekogud, kalad ja vähid) jätkusuutlik kasutamine saarlaste elukeskkonna ja külaliste huvides.

7.4.1 Võimaluste loomine erinevate vajadustega inimeste suuremaks kaasamiseks tööellu, sh:

- töökohtade kohandamine inimeste erivajadustele vastavaks;
- töökeskkonna kujundamine inimeste tervist säästvaks;
- laste päevahoiu võimaluste tagamine;
- paindliku, koduse ja vähendatud koormusega töötegemise võimaldamine vähem kaasatud ja kaugemal elavate sihtrühmade suuremaks kaasamiseks tööellu.

8. Ühendused

Eesmärgid

8.1 Majandus- ja regionaalarengut takistavad transpordiühenduste kitsaskohad on kõrvaldatud ja ühendusvõimalused kaasajastatud.

8.2 Ühistranspordi teenuste pakkumine on viidud vastavusse vajadustega.

8.3 Kõikjal maakonnas on kättesaadavad kvaliteetsed telekommunikatsiooni-teenused.

8.4 Kaasajastatud on asulate veevarustussüsteemid ja reoveepuhastus, toetatakse üksikmajapidamiste veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemide korrastamist.

Tegevussuunad ja tegevused

8.1.1 Investeerimine lennuväljadesse/õhuvärvatesse, sh:

- Kuressaare lennujaama laiendamine (2 000 m rajapikkust, 45 m laiust);

- lennujaama muu infrastruktuuri (parkla, veevarustus ja kanalisatsioon jm) väljaehitamine;
- Ruhnu lennuvälja rekonstrueerimine (600 m rajapikkust, piirdeaed, drenaaž);
- nõuetele vastava kopteriplatsi ehitamine;
- liinilendude käivitamine/arendamine suundadel Stockholm, Kalmar-Jonköping-Göteborg, Ojamaa, Helsingi, Turu-Tampere, Riia, Oslo, Peterburi, Moskva, Saksamaa, järguti: tsarter-lendude seeria – sesoonsed liinilennud – alalised liinilennud.

8.1.2 Investeeringimine veeteede arengusse, sh:

- Kuivastu - Virtsu liinil Kuivastus uue kai, väikelaevade sadama, uue liiklusskeemi ja katendi ehitus, Virtsus (Lääne maakond) uue kaubakai ehitus, sadamahoone rekonstrueerimine, uus liiklusskeem;
- 2 uue parvlaeva liiklusse toomine, selleks uute aparellide rajamine Kuivastus ja Virtsus, süvendamine;
- Roomassaare sadama arendamine (uuringud, süvendamine) kruisilaevade teenindamiseks;
- Abruka sadama uuendamine;
- uue sadama täiendav remont, sadama ja sadama ümbruse atraktiivsemaks tegemine (purjetajatele, kruisireisijatele, ujuvkai remont);
- Turu ja Stockholmi laevaliinide käivitamine;
- väikesadamate arendamine turismi ja kalapüügi teenindamiseks - Kõrkvere, Nasva, Jaagarahu, Varese, Orissaare, Taaliku, Koguva, Nõmmküla, Kallaste, Pädaste, Rässi, Siniste, Lalli, Lõunasadam, Väike-Kõrkvere, Turja, Vätta, Kungla, Muratsi, Mõntu, Kõiguste, Ruhve sadamad, lautrikohtade taastamine ja korrastamine.

8.1.3 Suure Väina silla ehituse ettevalmistamine, sh:

- ettevalmistavate uuringute teostamine.

8.1.4 Olemasoleva maanteevõrgustiku jätkusuutlikkuse tagamine ning uute ühenduste rajamine, sh:

- rannamaanteede sõidetavuse parandamine (sh teede tolmuwabaks muutmine ja mustkatte alla viimine);
- kergliiklusteede väljaehitamine ja kaardistamine – erinevaid objekte ühendavate kergliiklusteede võrgustiku väljaarendamine.

8.2.1 Maakonna-sisese ühistranspordi teenuse vajaduste väljaselgitamine ja vajadustele vastava liinivõrgu kujundamine, sh:

- maakonna-sisese ühistranspordi teenuse vajaduste väljaselgitamine võttes arvesse potentsiaalsete tarbijate paiknemist;
- elanikkonna vajadustele vastava liinivõrgu kujundamine.

8.2.2 Maakondade-vaheliste ühistranspordi võimaluste avardamine, sh:

- lennuühenduse tihendamine Tallinnaga, võttes kasutusele suuremad lennukid ja lennuühenduse loomine Tartu ja Pärnuga.

8.3.1 Interneti püsiühenduse võimaluste loomine igasse Saare maakonna külla, sh:

- "Külatee 3" projekt võimaldamaks kiiret interneti püsiühendust kaugetes

maapiirkondades.

8.4.1 Asulate veevärgi- ja kanalisatsioonisüsteemide väljaehitamine, sh

- omavalitsuste arengukavade ja planeeringute täiendamine säästlikku veekasutust ja keskkonnasäästlikku kanalisatsiooni käsitlevate osadega;
- veevarustuse ja kanalisatsiooniprojektide koostamine ja elluviimine omavalitsustes;
- haja-asutusalade heitveetehnoloogia arendamine.

9. Energeetika

Eesmärgid

9.1 Parandatud on energia varustuskindlust ja vastavust kvaliteedinõuetele.

9.2 Laiendatud on kohalike energiaallikate kasutamist.

9.3 Energiat tarbitakse säästlikult.

9.4 Maakonna energeetika-alast võimekust on tugevdatud.

Tegevussuunad ja tegevused

9.1.1 Ülekandeliinide ja jaotusvõrkude ehitus ja rekonstrueerimine, sh:

- Sikassaare-Nasva-Läätsa 35 kV ülekandeliini rekonstrueerimine 110 kV liiniks;
- Saaremaa-Hiiumaa vahelise kolmanda 35 kV kaabli paigaldamine;
- Virtsu-Võiküla 110 kV merekaabli paigaldamine;
- Lääne saarte 110 kV ringliini teostatavuse ja tasuvuse uuringu koostamine;
- jaotusvõrkude järk-järguline rekonstrueerimine kogu maakonna ulatuses.

9.1.2 Põhivõrgu uute liitumispunktide väljaehitamine, sh:

- liitumispunktide väljaehitamine ja taastamine vastavalt vajadusele ja taotlustele;
- liinide ja alajaamade aluse maa kasutusõiguse probleemide lahendamine eduka arendustegevuse kindlustamiseks.

9.1.3 Väikesaarte elektrivarustuse parandamine, sh:

- Kessu ja Kõinastu üksiktarbijate elektrivarustusvõimaluste uuringu koostamine;
- Vilsandi 10 kV (mere)kaabli+õhuliini rekonstrueerimise tasuvuse uuringu koostamine.

9.1.4 Kaugküttesüsteemide säilitamine ja arendamine, sh:

- olemasolevate kaugküte torustike optimeerimine ja renoveerimine;
- katlamajade kaasajastamine ja kütusevaliku laiendamine.

9.2.1 Kohalike energiaressursside kaardistamine ja uuring, sh:

- Saare maakonna soojuse ja elektri koostootmisjaamade (SEK) võimalike asukohtade ja tehnoloogia väljaselgitamine;
- tulevaste tuuleparkide asukohtade väljaselgitamine ja kinnitamine planeeringutes;

- energiaressursside tehnilis-majandusliku potentsiaali määramine;
- maakonnale sobivate kütusevarumisahelate väljatöötamine (s.h tehnoloogilised lahendused) ja vajaliku ettevõtluskeskkonna loomine, biokütuste laiem kasutuselevõtt;
- maakonnale määratud turbakvoodi täielikum kasutamine, hästilagunenud turba lõpuni kaevandamine avatud turbaväljadel.

9.2.2 Kohalike energiaallikate kasutamise laiendamine energia hajutatud tootmisel, sh:

- Ruhnu saare energiavarustuse lahendamine kohalikul biokütusel töötava soojuse ja elektri koostootmisjaama baasil;
- Kuressaare linna soojuse ja elektri koostootmisjaama rajamine;
- perioodil 2008-2010 väljaselgitatud asukohtades SEKide rajamine.

9.3.1 Maakonna energia tarbimise taseme ja energiasäästu potentsiaali määramine ning energiatarbimise prognooside koostamine, sh:

- maakonna energiabilansi koostamine majandustegevuse valdkondade kaupa, uuendamine iga kolme aasta tagant;
- energiamärgiste väljastamine ja energiaauditite tegemine maakonna ulatuses (lähtuvalt energiatõhususe direktiivist);
- energiaprognoside koostamine;
- soovitatud ja tehnilis-majanduslikult põhjendatud energiasäästumeetmete elluviimine.

9.4.1 Saare Maakonna Energiakeskuse (SME) loomine:

- SME tegevuse ja võimekuse tagamine;
- energeetika alase info ja oskusteabe kogumine ja levitamine;
- energiamajanduse alaste uurimis-arendustööde tegemine Saare maakonna ulatuses;
- Saare maakonna energistrateegia ja tegevuskava elluviimise koordineerimine ja juhtimine;
- energeetikaalase koolituse ja täiendõppe vajaduse selgitamine ja korraldamine maakonnas.

9.4.2 Omavalitsuste energeetika arengukavade koostamine ja regulaarne uuendamine.

10. Turism

Eesmärgid

10.1 Saare maakonna turismitooted ja -teenused on kõrgekvaliteedilised, mitmekesised ning kooskõlas jätkusuutliku arengu põhimõtetega.

10.2 Tõstetud on merega seotud turismi osatähtsust.

10.3 Turismiinfo on asjakohane ja kergesti kättesaadav kõigile.

Tegevussuunad ja tegevused

10.1.1 Turismitoote arenduse toetamine, sh:

- kohalikul eripäral ja traditsioonidel põhinevate turismitoodete arendamine;
- külastajate erihuvidel põhinevate nišitoodete arendamine (teemapargid, rahvuslikus stiilis töökojad jne).

10.1.2 Kohaliku külastuskeskkonna arendamine, sh:

- kultuuriliselt ja looduslikult väärtuslike objektide väljaarendamine külastusobjektideks (sh maalinnad, mõisad, tuletornid, külastuskeskused), säilitades nende autentsuse;
- puhkeobjektide ja -alade väljaarendamine (sh (avalikud) supelrannad, väikesadamad);
- tugiinfrastruktuuri väljaarendamine külastus- ja puhkealadel (sh juurdepääsu- ja kergliiklusteed, parklad, peatumiskohad, sanitaar- ja jäätmehooldustingimused, viidad, selgitustahvlid, puhkekohad, interneti-ühendused);
- külastus-, turismi- ja puhkeobjektidele juurdepääsu parandamiseks, (aktiivse) vaba aja veetmise võimaluste mitmekesistamiseks, liikluskoormuse vähendamiseks ning rohelise mõttelaadi juurutamiseks;
- kergliiklusteede võrgustiku väljaarendamine.

10.1.3 Turismi-klastri arendamine, sh:

- ühise (maakonna) turismi koordineeriva juhtorganisatsiooni arendamine;
- turismiasjaliste seminaride, foorumite ja/või ümarlaudade korraldamine kogemuste ja ideede vahetamiseks;
- välispiirkondadega ühiste turismitoodete ja -pakettide arendamine;
- turismiteenuste pakujate jt turismiasjaliste koolitamine..

10.2.1 Merelise ligipääsetavuse infrastruktuuri parandamine, sh:

- merele ligipääsu võimaldamine – teed, sadamad, koostöö maaomanikega;
- väikesadamate ja lautrikohtade taastamine ja korrastamine.

10.2.2 Merega seotud toodete arendamine, sh:

- rannikuäärse tegevuse arendamine (mereturism, kalastusturism, hülge- ja linnuvaatlused, tuletorniturism jne);
- erinevate veeliste tegevuste pakkumine ja üritused (nt Kuressaare Merepäevad).

10.3.1 Turismiinfosüsteemi ja turismiinfo jaotuskanalite arendamine, sh:

- süsteemne turismiinfo kogumine (andmebaas) ja jagamine (portaal, millele ligipääs ka olulistest külastuspaikades);

10.3.2 Turismisektori uuringute läbiviimine, sh:

- loodus- ja sotsiaalse keskkonna taluvusvõime uuringu läbiviimine – “ökoloogilise jalajälje suuruse väljaarvutamine”;
- regulaarsete uuringute läbiviimine maakonda külastavate sise- ja välisturistide, nende reisiesmärkide, -kulutuste, -iseloostuse, reisiga rahulolu jms hindamiseks, sh ajalis-ruumilise käitumise uuring.

10.5.3 Maakonna strateegilise turismiturunduse edasiarendamine, sh:

- külastuskeskuse loomine/väljaarendamine;
- Saare maakonna kui turismi sihtkoha ja turismitoodete ühis-turundamine, osalemine võtmeturgude turismimessidel;
- maakonnas korraldatavate ürituste parem pakkumine ja kommunikatsioon;

- turismi- ja külastusobjektide (üldise ja ühese) visuaalse kujunduse loomine ning viitade ja selgitustahvlitega varustamine;
- Saaremaa logo ja tunnuslause loomine;
- veebi-keskkonnas ühtse Saaremaa turismilehekülje väljaarendamine.

11. Loodus ja keskkond

Eesmärgid

11.1 Saaremaa looduslik ja pärandkultuuriline ainulaadsus on säilinud.

11.2 On olemas motivatsioon traditsioonilise looduskasutuse jätkumiseks ja laienemiseks.

11.3 Saarlase looduslähedus ja –teadlikkus on toetab looduskeskkonna säilimist.

11.4 Saaremaa loodusväärtused on inventeeritud ja nende soodne seisund tagatud.

11.5 Looduslike ressursside kasutamine on tasakaalustatud ja jäätmekäitus on korraldatud vastavalt nõuetele.

Tegevussuunad ja tegevused

11.1.1 Kaitstavate alade võrgustiku edasiarendamine, sh:

- kaitstavate alade piiride ja kaitse-eeskirjade kaasajastamine ja täiendamine;
- kõrge looduskaitse väärtusega alade kaitse alla võtmine.

11.1.2. Kaitstavate alade looduskaitse infrastruktuuri rajamine ja hooldamine, sh:

- olemasolevate külastuskeskuste, õppe- ja matkaradade, vaatetornide, puhkekohtade jm looduskaitse infrastruktuuri hooldamine ja parendamine; uute loomine kooskõlas kaitsekorralduskavadega;
- looduskaitse administreerimiseks vajamineva infrastruktuuri parendamine, rajamine ja varustuse hankimine;
- pool-looduslike koosluste hooldamiseks ja taastamiseks koordineeritud koostöö käivitamine looduskaitse, maaomanike ning ettevõtjate vahel.

11.1.3 Looduskeskkonna seire arendamine, sh:

- kaitse tulemuslikkuse seiresüsteemi edasiarendamine;
- kaitsealade külastuskoormuse seiresüsteemi väljatöötamine ja rakendamine.

11.1.4 Looduskeskkonna valdkonnas tegutsevate institutsioonide arendamine, sh:

- maakonnas töötavate looduskeskkonna haldamisega seotud riigiasutuste kohaloleku tugevdamine, institutsionaalne arendamine ja koostöö parandamine;
- looduskeskkonna valdkonnas tegutsevate riigiasutuste, äriühingute ja kolmanda sektori organisatsioonide koostöö parandamine ja mitmekesistamine.

11.2.1 Traditsioonilise looduskasutuse alase teadlikkuse tõstmine, sh:

- teabe, võimaluste sisestamine omavalitsuste arengukavadesse ja üldplaneeringutesse, samuti õppekavadesse;
- traditsioonilise looduskasutuse maine kujundamise programm.

11.2.2 Traditsioonilise looduskasutuse toetamine, sh:

- riiklike ja EL toetuste igakülgne rakendamine;
- maakondliku traditsioonilise looduskasutuse tunnustamise süsteemi väljatöötamine ja rakendamine;
- keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutamise stimuleerimine erinevates majandusvaldkondades, "Rohelise saare" idee levitamine.

11.3.1 Keskkonnaalase teadlikkuse parandamine, sh:

- maakonna keskkonnahariduse tegevuskava koostamine ja regulaarne uuendamine.

11.3.2 Erinevad teavitus- ja mainekujundusprogrammid, sh:

- saarte loodusväärtusi tutvustava mainekujundusprogrammi koostamine ja elluviimine;
- jäätmetekke vähendamisele ja taaskasutusele suunatud teavitusprogrammide koostamine ja elluviimine;
- Natura 2000 temaatilise teavitusprogrammi koostamine ja teostamine.

11.3.3 Süvendatud loodushariduse integreerimine üldharidusse, loodushariduse võrgustiku loomine, sh:

- loodushariduse tugikeskuste võrgustiku väljaarendamine;
- Saaremaa loodusmaja kui loodushariduse tugikeskuste võrgustiku olulise lüli rajamine ja töölerakendamine;
- Saaremaa geopargi rajamine.

11.3.4 Süsteemse loodushoiu- ja keskkonnateadlikkuse alase täienduskoolituse korraldamine erinevatele sihtrühmadele, sh:

- erinevate koolitusprogrammide teostamine.

11.4.1 Saarte loodusväärtuste inventeerimine, sh:

- erinevate elustikurühmade inventeerimine, nende seisundi ka kaitsestaatuse selgitamine;
- erinevate majanduslikult kasutatavate loodusressursside inventeerimine, nende seisundi ja kasutussuundade selgitamine;
- rohevõrgustiku edasiarendamine;
- saarte loodusväärtuste kaitset, hooldamist ja kasutamist kirjeldava erinevaid huvigruppe kaasava mudeli koostamine.

11.4.2 Saarte loodusväärtuste seisundi kohase teabe koondamine andmebaasidesse, sh:

- teabe sisesamine üleriigilistesse andmekogudesse;
- regionaalsete andmekogude kaasajastamine ja täiustamine.

11.4.3 Kaitstavate alade kaitsekorralduskavade ning ohustatud ja ohjamist vajavate liikide tegevuskavade koostamine ja elluviimine, sh:

- kaitstavatele aladele kaitsekorralduskavade koostamine ja elluviimine;
- ohustatud liikidele ja ohjamist vajavatele liikidele tegevuskavade koostamine ja elluviimine.

11.4.4 Pool-looduslike koosluste taastamine ja hooldamine, sh:

- pool-looduslike koosluste levikut ja väärtust kajastava andmebaasi täiendamine;
- olulise looduskaitse väärtusega ja jätkusuutliku hoolduspotentsiaaliga pool-looduslike koosluste taastamine, koosluste hooldamine.

11.5.1 Maakasutuse põhimõtete optimeerimine, sh:

- maafondi seisundi inventeerimine;
- maakasutuse ja maakorralduse põhimõtete optimeerimine kogu maakonna piires.

11.5.2 Põhjavee kasutamise põhimõtete optimeerimine, sh:

- põhjavee varude ja prognoositava tarbimise alusel kasutusmudeli koostamine;
- põhjavee kasutuskava koostamine;
- heitveepuhastustehnoloogia arendamine.

11.5.3 Jäätmeäitluse korrastamine, sh:

- jäätmeseaduse rakendamine kõikides omavalitsustes;
- jääkreostuse likvideerimine endistel militaar-, tööstus-, põllumajandusaladel;
- uute tavajäätmeprügilate ja jäätmesorteerimisjaamade rajamine.

VII ARENGUSTRATEEGIA RAKENDAMINE

Saare maakonna arengustrateegia on dokument, milles on koondatud strateegia erinevate osapoolte – saarlaste, nende ühiskondlike organisatsioonide, ettevõtete, omavalitsuste ning riigiasutuste, sh Maavalitsus, huvid ja eesmärgid lähemateks aastateks, samuti põhiväärtused ja raamistik, millest lähtuvalt tegevus kujundatakse. Strateegia rakendamiseks kavandatakse tegevused, mis tagavad nende eesmärkide saavutamise ja huvide realiseerumise, samuti strateegia uuendamise ja täitmise hindamise.

Eesmärk:

12.1 Kindlustada Saare maakonna arengustrateegia elluviimine, hindamine ja uuendamine.

12.1.1 Strateegia elluviimise käivitamine ja jälgimine, sh:

- strateegias kirjeldatud ülesannete ja ootuste selgitamine sihtgruppidele, kokkulepped strateegia elluviimise osas;
- strateegia elluviimise seire, hindamine maakonna arenduse ümarlaua poolt vähemalt üks kord aastas.

12.1.2 Organisatsiooniliste eelduste loomine strateegia elluviimise ja uuendamise protsessi pidevaks toimumiseks, sh:

- maakonna arenduskeskuse võimekuse arendamine;
- keskkonnahariduskeskuse loomine;
- kompetentsikeskuse (võrgustiku) loomine haridust, rakendusteadusi, uuringuid ja innovatsiooni toetava ning edendava organisatsioonina;
- turismi arendamise katusorganisatsiooni loomine;
- riigiasutuste ja omavalitsuste koostöövõrgustike loomine avalike teenuste arendamiseks.

12.1.3 Arendustegevuseks vajalike andmete kogumine ja uuringute läbiviimine, sh:

- Saare maakonda puudutava statistika korrastamine;
- maakonna aastaraamatu väljaandmine;
- uuringud strateegia uuendamiseks vajalike andmete ja analüüside saamiseks: maakonna ressursside audit, avaliku arvamuse uuringud arengusuundade osas, turismi ja ettevõtluse uuringud;
- uue arengustrateegia koostamine.

12.1.4 Arengustrateegia rahastamine, sh:

- riigieelarveliste vahendite taotlemine seaduse poolt määratud riigi ülesannete täitmiseks, samuti strateegia uuendamise ja kogu maakonnale oluliste projektide elluviimise tagamiseks;
- valdkondlike arendusprojektide elluviimise rahastamine;
- suured infrastruktuuri investeeringud (Suure Väina sild, Kuressaare lennuvälja moderniseerimine, suured maanteed, elektriliinid, jne).

VIII TEGEVUSKAVA